

OCENA KONDYCJI EKONOMICZNEJ SEKTORA PRZEDSIĘBIORSTW NIEFINANSOWYCH W 2009 ROKU W ŚWIETLE DANYCH F-01 / I-01

czerwiec 2010

Wprowadzenie

Prezentujemy ocenę sytuacji ekonomicznej sektora przedsiębiorstw niefinansowych w 2009 r. w oparciu o dane ze sprawozdań o przychodach, kosztach i wyniku finansowym oraz nakładach na środki trwałe [F-01/I-01¹].

W raporcie wykorzystano głównie dane dotyczące przedsiębiorstw zatrudniających ponad 49 osób (w 2009 r. sprawozdanie F-01/I-01 złożyło 18 299 jednostek z populacji tych firm).

Prezentowane wyniki dotyczą przedsiębiorstw ze wszystkich sekcji PKD, z wyłączeniem rolnictwa, leśnictwa, rybołówstwa, banków, pośrednictwa finansowego oraz szkolnictwa wyższego.

Cel

Celem publikacji jest ocena skali i tempa rozwoju sektora przedsiębiorstw w 2009 r., ze szczególnym uwzględnieniem:

- analizy rentowności,
- aktywności inwestycyjnej oraz alokacji inwestycji,
- oceny skali wykorzystania kredytu, jego roli w strukturze finansowania oraz oceny ryzyka kredytowego,
- zmian zachodzących w strukturze gałęziowej.

---

¹ W zakresie kwartalnej sprawozdawczości F-01/I-01 obowiązki statystycznemu podlegają wszystkie przedsiębiorstwa w Polsce zatrudniające ponad 49 osób, z wyłączeniem rolnictwa, leśnictwa, rybołówstwa, banków, spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych, instytucji ubezpieczeniowych, biur i domów maklerskich, towarzystw i funduszy inwestycyjnych oraz narodowych funduszy inwestycyjnych, towarzystw i funduszy emerytalnych i szkolnictwa wyższego. Przedsiębiorstwa zatrudniające od 10 do 49 pracowników (z wyłączeniem osób fizycznych prowadzących indywidualne gospodarstwa rolne, banków, spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych, instytucji ubezpieczeniowych, biur i domów maklerskich, towarzystw i funduszy inwestycyjnych oraz narodowych funduszy inwestycyjnych, towarzystw i funduszy emerytalnych i szkolnictwa wyższego) składają sprawozdanie F-01/I-01 dwa razy w roku. Dane dla sektora MSP dostępne są od 2002 r.

Spis treści

WPROWADZENIE	1
CEL.....	1
SYNTEZA.....	3
I. ZASILANIE WEWNĘTRZNE	6
PRZYCHODY.....	7
PRZYCHODY Z EKSPORTU. IMPORT.....	11
KOSZTY.....	16
WYNIK FINANSOWY I RENTOWNOŚĆ	21
II. INWESTYCJE	26
OCENA AKTYWNOŚCI INWESTYCYJNEJ.....	26
EFEKTY POPYTOWE I PODAŻOWE INWESTYCJI	35
EFEKTYWNOŚĆ ALOKACJI INWESTYCJI.....	38
III. PŁYNNOŚĆ FINANSOWA PRZEDSIĘBIORSTW.....	41
IV. ZASILANIE ZEWNĘTRZNE	43
V. ZATRUDNIENIE.....	46

Synteza

W 2009 roku sektor przedsiębiorstw nadal borykał się ze skutkami międzynarodowego kryzysu finansowego i spowolnienia gospodarczego, niemniej znacząca większość badanych firm osiągnęła zyski, a poziom rentowności całego sektora wzrósł i osiągnął relatywnie wysoki poziom. Poprawa sytuacji była efektem zmniejszenia strat na operacjach finansowych, surowej dyscypliny w zakresie kosztów działalności, niższych cen surowców oraz wysokiej zyskowności eksportu. Mimo wzrostu rentowności sektor przedsiębiorstw ograniczył zatrudnienie i dokonał znaczących redukcji nakładów inwestycyjnych. Sytuacja w poszczególnych branżach pozostała jednak wyraźnie zróżnicowana.

- Skutki spowolnienia gospodarczego przejawiały się przede wszystkim w postaci spadku popytu, głównie ze strony odbiorców zagranicznych. Sygnały niewielkiej poprawy w obszarze eksportu pojawiły się dopiero pod koniec 2009 r., ale były niewystarczające by wyhamować spadek dynamiki sprzedaży zagranicznej w całym roku. Czynnikiem hamującym ten spadek był słaby złoty. Zwiększał on konkurencyjność polskich towarów na rynkach zagranicznych i powiększał wpływy eksporterów w przeliczeniu na PLN (po uwzględnieniu zmian kursowych odnotowano dwucyfrowy spadek eksportu). Popyt krajowy podlegał znacznie mniejszym wahaniom niż eksport - w ujęciu nominalnym przychody ze sprzedaży krajowej były nieco powyżej wpływów z poprzedniego roku.
- Mimo niskiej dynamiki przychodów redukcje kosztów pozwoliły przedsiębiorstwom na zwiększenie zysków oraz uzyskanie wyższej rentowności niż w 2008 r. (wynik finansowy netto zwiększył się niemal o 16 mld PLN). Na poprawę złożyło się wiele czynników. Jednym z ważniejszych był spadek kosztów operacji finansowych, związany głównie z wygaśnięciem transakcji opcyjnych. Drugim istotnym czynnikiem pozwalającym przedsiębiorstwom osiągnąć wysokie zyski była surowa dyscyplina kosztowa - większość składników kosztów operacyjnych, w tym koszty wynagrodzeń, rosła w 2009 r. w bardzo niskim tempie, a niektóre nawet zmniejszyły się względem poprzedniego roku. Kolejnym czynnikiem były niższe niż w 2008 r. ceny surowców skutkujące znaczącym obniżeniem kosztów zużycia materiałów wykorzystanych do produkcji.
- Mimo spowolnienia gospodarczego wskaźniki płynności w sektorze przedsiębiorstw wzrosły do historycznie najwyższych poziomów. Na tę poprawę złożyły się z jednej strony wysokie i rosnące wyniki finansowe. Z drugiej strony, przedsiębiorstwa zostały zmuszone do utrzymywania większych zasobów środków płynnych ze względu na większą niepewność działalności. Ponadto, należy również zauważyć, że środki pieniężne wypływały z przedsiębiorstw wolniej, ze względu na ograniczenie nakładów inwestycyjnych i redukcje zapasów.

- Pod koniec 2009 r. wielkość zadłużenia z tytułu kredytu była w sektorze przedsiębiorstw niższa niż w analogicznym okresie ub.r., zmniejszył się również odsetek kredytobiorców. Wśród przyczyn tego spadku należy wymienić duże zasoby środków własnych, pozwalające na obsługę zobowiązań bieżących bez wspierania się środkami obcymi. Z drugiej zaś strony potrzeby finansowe przedsiębiorstw zmniejszyły się ze względu na spadek nakładów inwestycyjnych (prawie o 12 mld PLN mniej niż w poprzednim roku wydano na inwestycje w środki trwałe). Czynnikiem hamującym wzrost zadłużenia kredytowego był również trudniejszy do niego dostęp.
- Odnotowano znaczący spadek nakładów na środki trwałe. Mniej inwestowano zarówno w budynki, jak i w maszyny oraz środki transportu. Spadek aktywności inwestycyjnej wynikał przede wszystkim ze słabego popytu i niskiego wykorzystania mocy produkcyjnych (badania ankietowe pokazały, że w 2009 r. ograniczone zostały głównie inwestycje skutkujące rozbudową majątku wytwórczego²). Czynnikiem zniechęcającym do inwestowania była też niepewność w zakresie przyszłych zmian koniunktury oraz gorsza dostępność do kredytu. W efekcie, nadwyżka finansowa wypracowana przez sektor przedsiębiorstw szósty rok z kolei wyraźnie przewyższyła środki zainwestowane w zakup majątku trwałego.
- Nastąpił spadek zatrudnienia. Wolne moce przerobowe oraz niepewność w ocenie sytuacji gospodarczej zmusiły przedsiębiorstwa do dokonania istotnych cięć kosztów, w tym wyhamowania podwyżek płac i ograniczenia wielkości zatrudnienia. Redukcji dokonały przede wszystkim przedsiębiorstwa w złej sytuacji finansowej oraz firmy odczuwające znaczący spadek popytu. Jednak również w przedsiębiorstwach, których bezpośrednio nie dotknęły skutki kryzysu i które odnotowały wzrost wyniku finansowego, zmniejszyła się liczba pracowników. Skala spadku była jednak relatywnie niewielka na tle zwolnień obserwowanych w okresie 2001-2002.
- Utrzymało się duże zróżnicowanie sytuacji między branżami. Kryzys finansowy i następujące za nim spowolnienie gospodarcze w różnym stopniu, jak również w różnym czasie dotknęły poszczególne branże. Spadek popytu oraz straty na operacjach finansowych odczuły najpierw branże zorientowane na eksport. W drugiej połowie roku sytuacja w grupie eksporterów zaczęła się jednak poprawiać, czemu sprzyjało wygasanie problemów z opcjami walutowymi oraz utrzymanie się wysokiej rentowności eksportu³. Trudności zaczęły się natomiast powiększać w przedsiębiorstwach oferujących swoje produkty i usługi wyłącznie w kraju. Bardzo odporna na wahania koniunktury i skutki kryzysu pozostała energetyka, która

---

² Por. „Informacja o kondycji sektora przedsiębiorstw z uwzględnieniem stanu koniunktury w IV kw. 2008 r. oraz prognoz na I kw. 2009 r. Styczeń 2009”, www.NBP.pl

³ Por. „Informacja o kondycji sektora przedsiębiorstw z uwzględnieniem stanu koniunktury w IV kw. 2009 r. oraz prognoz na I kw. 2010 r. Styczeń 2010”, www.NBP.pl

wypracowała największe zyski na tle sekcji PKD. W nieco gorszej sytuacji, ale wciąż znacznie lepiej niż najsilniej dotknięte przez kryzys przetwórstwo przemysłowe, pozostawało górnictwo oraz pozostałe firmy usługowe. Wysoką rentowność, mimo malejącego popytu i spadku cen, uzyskały przedsiębiorstwa budowlane. Najniższą wśród sekcji PKD, niemniej dodatnią rentowność odnotowały firmy transportowe.

- Nieco lepiej (osiągając wyższą rentowność) radziły sobie w 2009 r. przedsiębiorstwa duże i bardzo duże niż mniejsze pod względem zatrudnienia jednostki. Różnice między tymi grupami nie były jednak znaczące.

I. Zasilanie wewnętrzne

W 2009 r. wynik finansowy sektora przedsiębiorstw znacząco zwiększył się względem poprzedniego roku. Wzrost ten związany był głównie z poprawą wyniku na operacjach finansowych, co było głównie efektem wygaśnięcia większości transakcji opcyjnych. Główna składowa wyniku finansowego, tj. wynik na sprzedaży nieznacznie wzrósł i kształtował się na poziomie zbliżonym do poziomu z 2007 r. W ciągu roku, odmiennie niż w przypadku wyniku na operacjach finansowych, wolumen wyniku na sprzedaży pozostawał bardzo stabilny i relatywnie wysoki.

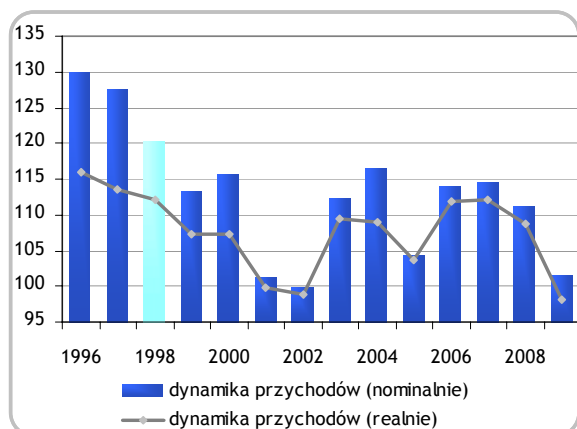
Od strony przychodów rok 2009 odznaczał się stabilizacją - zaobserwowano minimalny wzrost w ujęciu nominalnym, z czego wpływy z tytułu eksportu przeliczone na złote praktycznie nie zmieniły się, zaś przychody ze sprzedaży krajowej nieznacznie wzrosły. Sprzedaż w ujęciu realnym zmniejszyła się jednak względem 2008 r., co wynikało z załamania popytu, przede wszystkim zagranicznego, w pierwszej połowie 2009 r.

Koszty sektora przedsiębiorstw rosły wolniej niż przychody. Złożył się na to z jednej strony znaczny spadek kosztów finansowych, z drugiej zaś niska dynamika kosztów produkcji i sprzedaży. Koszty produkcji obniżył z kolei spadek kosztów zużycia materiałów i surowców. Koszty wynagrodzeń rosły w pierwszej połowie 2009 r. szybciej niż sprzedaż i stały się czynnikiem obniżającym zysk w całym 2009 r.

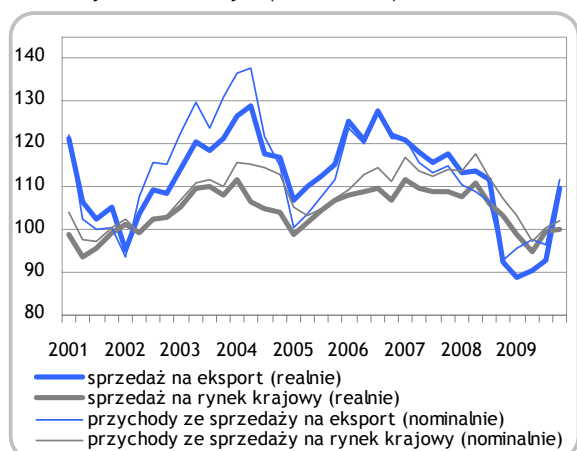
Rentowność sektora przedsiębiorstw w 2009 r., widziana przez pryzmat ROE, ROA oraz wskaźników rentowności obrotu wzrosła i była na relatywnie wysokim poziomie. Wśród miar rentowności tylko rentowność sprzedaży nie uległa większym zmianom. Wyniki finansowe pozostały zróżnicowane, w szczególności w podziale branżowym. Podobnie jak w poprzednim roku, wysokie zyski wypracowały firmy energetyczne, górnictwo oraz usługi. Podobnie jak w latach ubiegłych jedną z najniższych wśród sekcji PKD rentowność osiągnęły przedsiębiorstwa handlowe i transportowe.

Odnotowano niewielki wzrost mediany rozkładu wskaźnika rentowności obrotu, przy nierosnącej medianie rozkładu wskaźnika rentowności sprzedaży. Zmiany na poziomie agregatu były zatem wyraźnie silniejsze niż na poziomie jednostkowym, czego przejawem był też relatywnie niewielki wzrost odsetka firm rentownych.

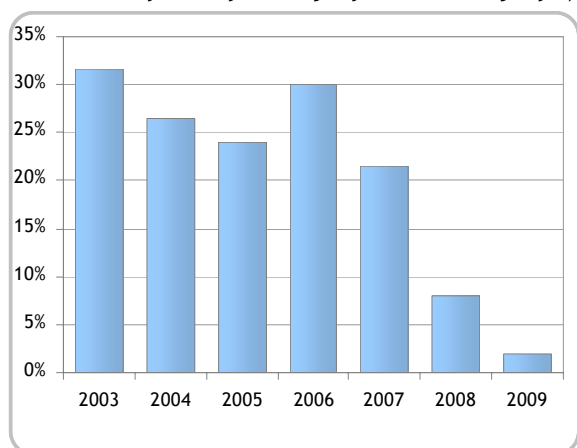
Przychody

Rys. 1 Dynamika przychodów ogółem w ujęciu nominalnym oraz realnym (deflator PPI)

Rys. 2 Dynamika przychodów ze sprzedaży na rynek krajowy i na eksport w ujęciu realnym (deflator: PPI dla dóbr oferowanych na rynku krajowym oraz niekrajowym)

Rys. 3 Wkład przyrostu przychodów z eksportu (w ujęciu nominalnym) w przyrost przychodów ogółem w %

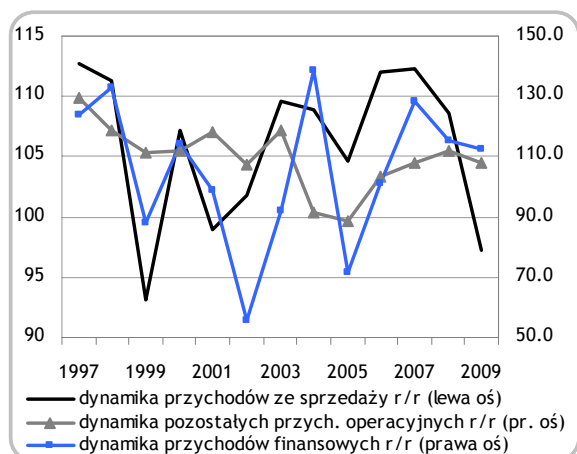
Przychody sektora przedsiębiorstw niefinansowych (zatrudniających powyżej 49 pracowników) w 2009 r. wzrosły nominalnie o 1,6% względem roku poprzedniego. Realna dynamika przychodów⁴ wyniosła -1,8% i była najniższa od 1995 r. Minimum dynamiki przychodów przypadło na II kw. (-5,2% r/r), po czym dynamika ta wzrosła do 0,8% r/r w IV kw. 2009 r. Spadek przychodów w pierwszych trzech kwartałach ub. r. wynikał przede wszystkim ze znacznego ograniczenia eksportu, jednak zmniejszyła się również sprzedaż na rynek krajowy. W IV kw. 2009 r. odnotowano natomiast wyraźny wzrost sprzedaży na eksport (o ponad 10% r/r), który w dużej mierze jest spowodowany niskim punktem odniesienia w IV kw. 2008 r., kiedy to po raz pierwszy odnotowano znaczny spadek eksportu. Niemniej widać, że po okresie ogólnoświatowego spowolnienia gospodarczego polscy przedsiębiorcy odbudowują sprzedaż eksportową.

Przychody przedsiębiorstw składających sprawozdania F01/I-01 w obu latach 2008 oraz 2009 (przedsiębiorstwa te stanowią 86% liczebności próby z 2009 roku i generują ponad 95% przychodów) wzrosły nominalnie o 0,1%. Jednocześnie o ponad 4% zwiększyła się ilość badanych podmiotów, przy czym przybyło podmiotów z sektora MSP a zmniejszyła się liczba podmiotów dużych.

W 2009 r. wzrost przychodów (w ujęciu nominalnym⁵) względem roku poprzedniego odnotowano w 45 spośród 76 analizowanych branż

⁴ Jako przybliżony deflator wykorzystano wskaźnik cen producenta produkcji sprzedanej w przemyśle.

⁵ Dynamiką nominalną posłużono się ze względu na brak dostępności wszystkich deflatorów branżowych.

Rys. 4 Dynamika przychodów ze sprzedaży, przychodów finansowych i pozostałych przychodów operacyjnych w ujęciu realnym (deflator PPI)

(wobec 63 na 76 w 2008 roku)⁶.

Komponenty przychodów

W 2009 r. przychody ze sprzedaży wzrosły o 0,7%. Nieco szybciej rosły przychody ze sprzedaży na kraj (o 0,8% w porównaniu z rokiem poprzednim), niż przychody z eksportu (o 0,2%). Na niską dynamikę przychodów, w szczególności przychodów z eksportem, wpłynął w znacznym stopniu światowy kryzys gospodarczy i osłabienie popytu zagranicznego, które wystąpiło pomimo znacznego osłabienia waluty krajowej.

W 2009 roku przychody finansowe przedsiębiorstw zwiększyły się o 16,1%. Najszybciej rosły przychody z tytułu dywidendy i udziałów w zysku (o blisko 100%). Wzrosły także przychody z tytułu różnic kursowych (o 16%). Zmniejszyły się natomiast przychody ze zbycia inwestycji (o 22,8%) oraz przychody odsetkowe (o 8,7%).

Pozostałe przychody operacyjne wzrosły w 2009 r. o 11% w relacji do roku poprzedniego.

Tab. 1 Zmiany przychodów: dynamika nominalna, struktura oraz skala wpływu poszczególnych kategorii przychodów na dynamikę przychodów ogółem w 2007 i 2008 r.

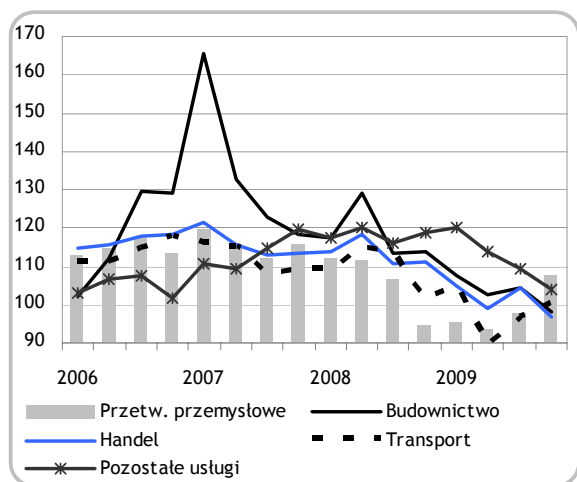
	2008			2009		
	dynamika (nominalnie)	struktura	skala wpływu	dynamika (nominalnie)	struktura	skala wpływu
przychody ogółem	111,0	100,0%	11,0	101,6	100,0%	1,6
przychody ze sprzedaży	110,9	97,4%	10,6	100,7	96,6%	0,7
w tym ze sprzedaży na kraj	112,5	78,9%	9,9	100,8	78,2%	0,7
w tym ze sprzedaży na eksport	104,4	18,6%	0,8	100,2	18,3%	0,0
w tym ze sprzedaży produktów	108,4	59,3%	5,0	100,1	58,5%	0,0
w tym ze sprzedaży towarów	115,2	37,0%	5,6	102,4	37,4%	0,9
przychody finansowe	118,0	1,7%	0,3	116,1	1,9%	0,3
w tym przychody odsetkowe	132,1	0,4%	0,1	91,3	0,4%	0,0
w tym różnice kursowe	117,7	0,3%	0,1	115,9	0,4%	0,1
w tym zysk ze zbycia inwestycji	46,9	0,1%	-0,1	77,2	0,1%	0,0
w tym dywidendy i udziały w zysku	117,9	0,3%	0,1	199,5	0,6%	0,6
pozostałe przychody operacyjne	109,0	2,0%	0,2	111,4	2,2%	0,2
w tym sprzedaż majątku trwałego	88,3	0,3%	0,0	110,1	0,3%	0,0
w tym dotacje	105,8	0,2%	0,0	112,0	0,2%	0,0

⁶ Największe wzrosty odnotowano w działach: produkcja maszyn biurowych i komputerów, nauka, wydobywanie ropy naftowej i gazu, ochrona zdrowia i opieka społeczna, odprowadzanie ścieków; wywóz odpadów, wytwarzanie koksu i produktów rafinacji ropy naftowej, wynajem maszyn i urządzeń. Największe spadki przychodów odnotowano w produkcji wyrobów tytoniowych, transporcie wodnym, transporcie lotniczym, kopalnictwie rud metali.

Tab. 2 Struktura, dynamika nominalna oraz skala wpływu przychodów sekcji PKD na dynamikę przychodów ogółem

	Udział w przychodach ogółem	Dynamika przychodów (nominalnie)	Skala wpływu
ogółem	100%	101,6	1,6
Górnictwo i wydobywanie	2%	95,6	-0,1
Przetwórstwo przemysłowe	39%	98,4	-0,6
Wytw. i dost. energii el.	8%	111,4	1,0
Dostarczanie wody	1%	104,1	0,0
Budownictwo	6%	102,5	0,1
Handel	30%	101,1	0,3
Transport	4%	97,7	-0,1
Pozostałe usługi	10%	111,3	1,1

Rys. 5 Dynamika przychodów (nominalna) r/r w Przetwórstwie przemysłowym, Budownictwie, Handlu, Transporcie oraz usługach z grupy „pozostałe”

Tab. 3 Zmiana liczebności, struktura przychodów oraz dynamika przychodów wg form własności przedsiębiorstw w 2008 roku

	Liczba podmiotów	Zmiana liczby podmiotów	Udział w przychodach ogółem	Dynamika przychodów
wszystkie	18167	4%	100%	101,6
prywatne	16598	5%	86%	101,9
krajowe	13368	4%	46%	98,7
zagraniczne	3230	8%	40%	105,9
publiczne	1569	-2%	14%	97,3
Skarbu Państwa	427	-3%	6%	93,1
państwowych osób prawnych	370	-14%	7%	97,9
samorządowe	772	5%	1%	118,3

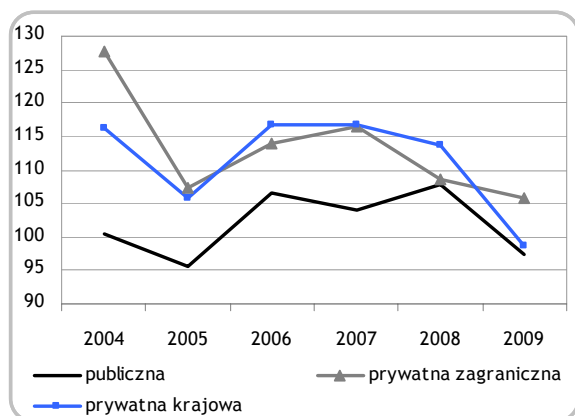
Zmiany przychodów ogółem w podstawowych przeł

W 2009 roku najszybciej rosły przychody w sekcji Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną (o 11,4%) oraz w przedsiębiorstwach usługowych z grupy „Pozostałe usługi” (o 11,3%). Te sekcje miały jednocześnie największy wkład w dynamikę przychodów ogółem. Niewielkie wzrosty przychodów odnotowano także w Budownictwie (o 2,5%) oraz w Handlu hurtowym i detalicznym, naprawach (o 1,1%).

W największej sekcji (pod względem wartości generowanych przychodów), Przetwórstwie przemysłowym, odnotowano spadek przychodów o 1,6% co wpłynęło na obniżenie dynamiki przychodów sektora przedsiębiorstw o 0,6 pp. Przychody zmniejszyły się także w Górnictwie i wydobywaniu (o 4,4%) oraz w Transporcie (o 2,3%).

Należy pokreślić, że choć w Przetwórstwie przemysłowym i Transporcie w całym 2009 r. odnotowano spadki przychodów w stosunku do roku poprzedniego, to w drugiej połowie roku obserwuje się tendencję wzrostową dynamik przychodów w tych sekcjach. Jednocześnie dynamiki przychodów w przedsiębiorstwach z grupy „Pozostałe usługi”, w Handlu oraz w Budownictwie (gdzie odnotowano wzrosty przychodów r/r) nadal wykazują tendencje spadkowe.

W podziale na formy własności wyższą dynamikę przychodów odnotowały przedsiębiorstwa prywatne (101,9), niż przedsiębiorstwa publiczne (97,3). Wyższa dynamika w sektorze prywatnym wynika ze wzrostu przychodów w przedsiębiorstwach zagranicznych (o 5,9%), przy jednoczesnym spadku przychodów w przedsiębiorstwach prywatnych krajowych (o 1,3%).

Rys. 6 Dynamika przychodów ze sprzedaży według formy własności

Tab. 4 Liczebność, struktura, dynamika nominalna przychodów firm z sekcji „Przetwórstwo przemysłowe” w grupach nieeksporterów oraz eksporterów z małym (mniejszym niż 50%) oraz dużym (większym niż 50%) udziałem sprzedaży na eksport

	Liczba podmiotów	Udział w przychodach ogółem	Dynamika przychodów (nominalnie)
Przetwórstwo przemysłowe	6341	100%	98,4
nieeksporterzy	1600	18%	117,7
eksporterzy	4741	82%	95,8
poniżej 50%	3055	49%	89,5
powyżej 50%	1686	33%	107,0

Tab. 5 Zmiana liczebności, struktura przychodów oraz dynamika przychodów w klasach wielkości zatrudnienia

	Liczba podmiotów	Zmiana liczby podmiotów	Udział w przychodach ogółem	Dynamika przychodów (nominalnie)
50-249	13 511	3,8%	32%	101,1
duże	2 978	-4,6%	68%	101,6
250-499	1 790	-3,1%	17%	103,7
500-1999	1 019	-6,6%	26%	105,6
od 2000	169	-8,2%	25%	96,5

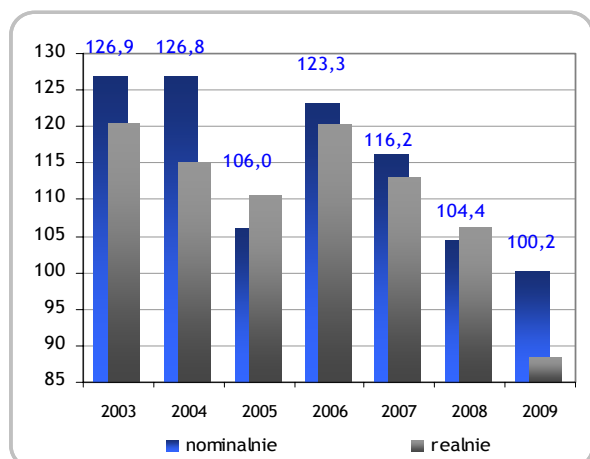
Swoje przychody zwiększyła grupa podmiotów produkujących wyłącznie na rynek krajowy⁷ (o 18%), które stanowią 18% przedsiębiorstw przetwórstwa przemysłowego. Zmniejszyły się natomiast przychody podmiotów eksportujących (o 4,2%). Spadek przychodów wśród eksporterów wynikał z redukcji przychodów w grupie podmiotów przeznaczających większość produkcji na rynek krajowy (o 10%), przy jednoczesnym wzroście (o 7%) przychodów podmiotów eksportujących ponad 50% swojej produkcji.

W podziale na klasy zatrudnienia minimalnie wyższą dynamikę przychodów (101,6) odnotowano w klasie podmiotów dużych, zatrudniających powyżej 250 pracowników niż wśród przedsiębiorstw średniej wielkości (pomiędzy 50 i 249 zatrudnionych) (101,1%).

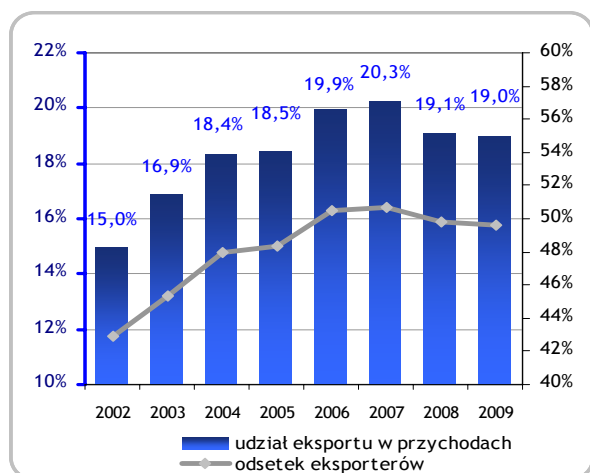
Wśród dużych przedsiębiorstw przychody zmalały w grupie podmiotów największych (powyżej 2000 zatrudnionych) (o 3,5%), wzrosły jednak w grupie podmiotów zatrudniających pomiędzy 250 a 2000 pracowników. Negatywny wpływ na kształtowanie się dynamiki przychodów w grupie podmiotów dużych (powyżej 250 pracowników) miał spadek liczebności tej grupy przedsiębiorstw, szczególnie w przypadku podmiotów największych.

⁷ Analiza przychodów w grupach eksporterów i nieeksporterów dotyczy tylko „Przetwórstwa przemysłowego”

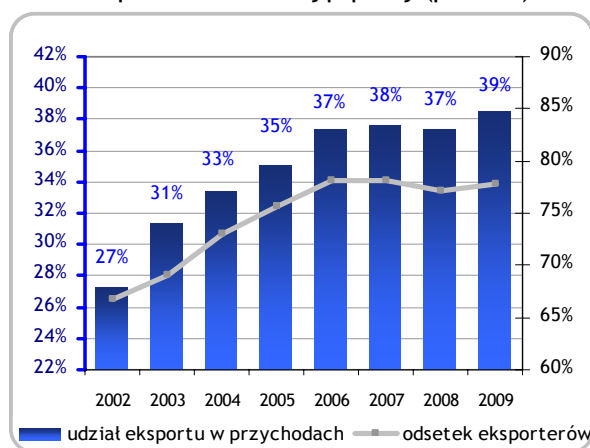
Przychody z eksportu. Import

Rys. 7 Dynamika eksportu (poprzedni rok=100, deflator - wskaźnik cen transakcyjnych eksportu)

Rys. 8 Udział przychodów z eksportu w przychodach oraz odsetek eksporterów w badanej populacji (prawa oś)

Rys. 9 Udział przychodów z eksportu w przychodach oraz odsetek eksporterów (prawa oś) w przemyśle przetwórczym

Eksport⁸ - pełna populacja

W 2009 r. trzeci rok z rzędu odnotowano spadek dynamiki przychodów ze sprzedaży na eksport (do 100,2). Pomimo osłabienia złotego, przychody z eksportu w ujęciu realnym sektora przedsiębiorstw uległy redukcji o 11,7%⁹. Ponieważ dynamika przychodów ze sprzedaży na rynek krajowy w 2009 roku (100,8) nie była istotnie wyższa od dynamiki przychodów z eksportu nie zmienił się także udział przychodów z eksportu w przychodach ogółem sektora przedsiębiorstw i wyniósł 19%. Jednocześnie na poziomie zbliżonym do odnotowanego w poprzednim roku kształtował się odsetek eksporterów i wyniósł 49,6%.

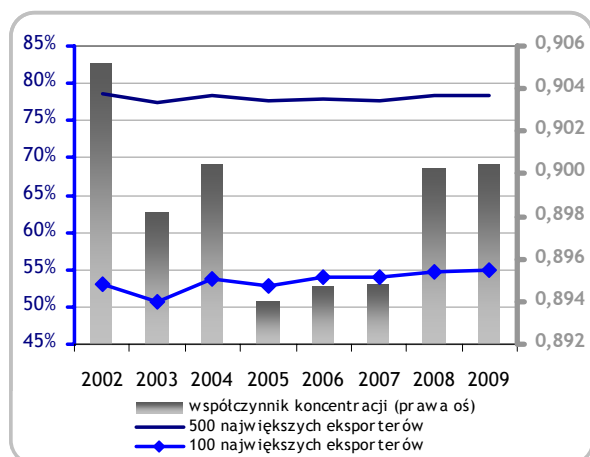
W dalszej części rozdziału głębszej analizie poddane zostaną przychody z eksportu wyłącznie w sekcji „Przetwórstwo przemysłowe”, które w 2008 r. generowało 81% eksportu wszystkich podmiotów objętych badaniem F-01/I-01.

Eksport - Przetwórstwo przemysłowe

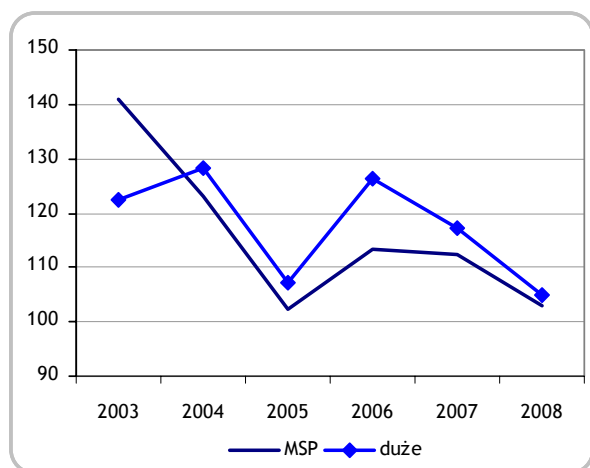
W analizowanej subpopulacji w 2009 roku przychody z eksportu spadły (nominalnie) o 1,6%. Ponieważ w przemyśle przetwórczym spadek przychodów ze sprzedaży na rynek krajowy był większy (o 4,7 pp.) niż dla sprzedaży na eksport, zwiększył się udział przychodów z eksportu w przychodach ze sprzedaży z 37% w 2008 r. do 39% w 2009 r., a udział ten jest obecnie najwyższy od 1995 roku. Jednocześnie nieznacznie wzrósł odsetek eksporterów wśród przedsiębiorstw przetwórstwa przemysłowego i wyniósł 78%.

⁸ Przychody z eksportu przedsiębiorstw dotyczą wyłącznie eksportu bezpośredniego (czyli sprzedaży poza granice kraju przez przedsiębiorstwo lub w jego imieniu).

⁹ Jako deflator wykorzystano wskaźnik cen transakcyjnych eksportu- GUS.

Rys. 10 Udział przychodów z eksportu w grupie 100 i 500 największych eksporterów oraz wskaźnik koncentracji Lorenza eksportu w badanej populacji (prawa oś)

Rys. 11 Dynamika przychodów z eksportu (realnie) w grupie przedsiębiorstw średniej wielkości (zatrudniających od 50 do 249 pracowników) i podmiotach dużych (od 250 zatrudnionych)

Na dynamikę przychodów z eksportu nie miały większego wpływu zmiany w strukturze próby. W grupie podmiotów, które uczestniczyły w badaniu F-01/I-01 w 2008 i 2009 roku spadek przychodów z eksportu wyniósł 1,5%, nieznacznie mniej niż dla wszystkich przedsiębiorstw przetwórstwa przemysłowego. Jednocześnie nie uległa istotnej zmianie liczebność grupy eksporterów.

W 2009 r. istotnej zmianie nie uległa koncentracja eksportu. Podobnie jak we wcześniejszym okresie stu największych eksporterów generowało 54% przychodów z eksportu, a pięciuset największych eksporterów 78%. Również wskaźnik koncentracji Lorenza¹⁰ dla eksportu w przetwórstwie przemysłowym kształtował się na zbliżonym poziomie co w 2008 roku.

[Przychody z eksportu w podstawowych przekrojach przetwórstwa przemysłowego](#)

W podziale na sektory własności w 2009 roku wyraźnie niższą dynamikę przychodów z eksportu zanotowano w sektorze publicznym (63,8). Tak duży spadek w znacznej mierze wynika ze spadku przychodów z eksportu u kilku dużych eksporterów.

W sektorze prywatnym przychody z eksportu lekko wzrosły, o 1,6%, co jest wynikiem wzrostu eksportu w grupie przedsiębiorstw zagranicznych - o 4,7%. Jednocześnie zmalał eksport przedsiębiorstw prywatnych krajowych, o 6%. Podmioty zagraniczne generowały prawie 70%, a prywatne krajowe 26% przychodów z eksportu przetwórstwa przemysłowego.

W 2009 roku spadek eksportu zanotowały podmioty największe (zatrudniające powyżej 2000 pracowników) - o 11,9%. W grupie podmiotów zatrudniających pomiędzy 250 a 2000 pracowników oraz w przedsiębiorstwach średniej wielkości (pomiędzy 50 i 250 zatrudnionych) odnotowano natomiast wzrost eksportu (o odpowiednio 5,4% oraz 6,5%).

¹⁰ Krzywa koncentracji Lorenza - krzywa obrazująca równomierność rozkładu (stopień koncentracji) danej zmiennej w badanej populacji; pokazuje skumulowany udział kolejnych jednostek populacji (uszerzgowanych rosnąco wg zmiennej) w całkowitej wartości danej zmiennej w populacji. Jeśli krzywą Lorenza oznaczymy jako $y=L(X)$, to

$$w = 1 - 2 \int_0^1 L(X) d(X)$$

W podziale branżowym największy przyrost przychodów z eksportu (o 44%) zanotowano w produkcji napojów, jednak częściowo wysoka dynamika wynikała ze wzrostu cen produkcji eksportowanej w tym dziale. Największy dodatni wkład w dynamikę ogółu przychodów z eksportu miała natomiast produkcja komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych. Przychody z eksportu w tym dziale wzrosły o 30%, a dział ten odpowiada za zwiększenie dynamiki eksportu przetwórstwa przemysłowego w 2009 roku o 1,6 pp. Względnie duży dodatni wkład w dynamikę eksportu (1,3 pp.) mieli producenci urządzeń elektrycznych, którzy odnotowali wzrost przychodów z eksportu o 17,1 oraz producenci artykułów spożywczych (wkład do dynamiki ogółem 1,1 pp.), którzy zwiększyli eksport o 15%.

Producenci pojazdów samochodowych, przyczep i naczep, branży generującej najwięcej przychodów z eksportu (23% eksportu przemysłu przetwórczego) odnotowali niewielki spadek przychodów z eksportu, o 0,6%. Przy uwzględnieniu zmian cen (wynikających przede wszystkim z osłabienia złotego) eksport w tym dziale spadł jednak o około 13%. Analiza danych kwartalnych wskazuje na odbudowę eksportu tej grupy producentów w drugiej połowie roku, kiedy przychody z eksportu wzrosły, o 5% r/r w III kw. oraz 25% r/r w IV kw. 2009 r. Punktem odniesienia dla tych dynamik jest jednak druga połowa 2008 r., kiedy doszło do załamania sprzedaży producentów pojazdów samochodowych.

Zmniejszenie przychodów z eksportu w ujęciu nominalnym w 2009 r. odnotowano w 13 spośród 24 badanych działów przetwórstwa przemysłowego. Największe spadki miały miejsce w produkcji metali (o 39%), produkcji wyrobów tytoniowych (o 28%), wytwarzaniu i przetwarzaniu koksu i produktów rafinacji ropy naftowej (o 22%) i produkcji odzieży (o 15%). Największy ujemny wpływ na dynamikę przychodów eksportu ogółem miały działy: wytwarzaniu i przetwarzaniu koksu i produktów rafinacji ropy naftowej (-2,2 pp.) oraz produkcja metali (-2,1 pp.).

Tab. 6 Dynamika eksportu w poszczególnych działach przetwórstwa przemysłowego w 2009 r., skala wpływu oraz struktura

	udział w eksporcie ogółem	dynamika (nominalnie)	dynamika (realnie)*	skala wpływu
produkcja napojów	0.4%	144.0	119.8	0.12
produkcja komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych	6.8%	130.3	134.6	1.58
pozostała produkcja wyrobów	0.8%	127.2	125.5	0.17
produkcja urządzeń elektrycznych	8.6%	117.1	109.1	1.25
produkcja papieru i wyrobów z papieru	2.4%	115.2	105.9	0.31
produkcja artykułów spożywczych	8.7%	115.0	105.8	1.14
produkcja podstawowych substancji farmaceutycznych oraz leków	1.2%	113.0	107.2	0.14
produkcja poligrafia i reprodukcja zapisanych nośników informacji	0.5%	108.8	109.2	0.04
produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych	5.8%	105.9	95.3	0.32
produkcja mebli	4.7%	104.0	99.0	0.18
produkcja wyrobów z drewna z wyłączeniem mebli	2.2%	101.6	100.4	0.04
produkcja wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych	2.4%	99.7	93.6	-0.01
produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep, z wyłączeniem motocykli	23.0%	99.4	86.7	-0.13
naprawa, konserwacja i instalowanie maszyn i urządzeń	0.8%	99.0		0.0
produkcja metalowych wyrobów gotowych z wyłączeniem maszyn i urządzeń	5.8%	98.1	92.3	-0.11
produkcja wyrobów tekstylnych	0.9%	97.0	93.3	-0.03
produkcja pozostałego sprzętu transportowego	2.5%	95.5	83.3	-0.12
produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych	4.7%	94.1	91.4	-0.30
produkcja skór i wyrobów ze skór wyprawnych	0.3%	93.5	91.5	-0.02
produkcja maszyn i urządzeń, gdzie indziej nie sklasyfikowana	5.6%	91.8	85.3	-0.49
produkcja odzieży	0.6%	84.8	77.3	-0.11
wytwarzanie i przetwarzanie koksu i produktów rafinacji ropy naftowej	7.8%	78.0	88.6	-2.21
produkcja wyrobów tytoniowych	0.3%	72.1		-0.12
produkcja metali	3.2%	60.8	64.9	-2.05

* deflator: wskaźnik cen produkcji sprzedanej na rynku niekrajowym, na podswie szacunków GUS

Import

W 2009 r. odnotowano spadek importu sektora przedsiębiorstw o 2,8% w ujęciu nominalnym. Import surowców spadł o 3,8% natomiast import towarów o 5,1%. W ujęciu realnym¹¹ import ogółem zmniejszył się o 10,7%, czyli blisko o tyle co wzrost w 2008 roku. Udział importu w kosztach operacyjnych¹² dla całej populacji badanych podmiotów lekko spadł względem 2008 r. i wyniósł 19,7%.

W przetwórstwie przemysłowym, które w 2008 roku wygenerowało około 63% ogółu kosztów importu analizowanego sektora przedsiębiorstw odnotowano spadek importu o 4,6%. Wysoką dynamikę importu odnotowano w transporcie i gospodarce magazynowej, 136,0. Wzrost także import podmiotów z grupy „Pozostałe usługi” (usług poza budownictwem, handlem i transportem) o 11,6% oraz w górnictwie i wydobywaniu, o 5,3%. W 2009 r. trzeci rok z rzędu istotnie zmniejszył się import w sekcji Budownictwo (o 21% wobec spadku o 45% w 2008 roku i 20% w 2007 roku). Obecnie import stanowi niespełna 2% kosztów operacyjnych w budownictwie podczas gdy w 2006 roku było to 8,5%. Spadek importu odnotowano również w wytwarzaniu i zaopatrywaniu w energię elektryczną, gaz,

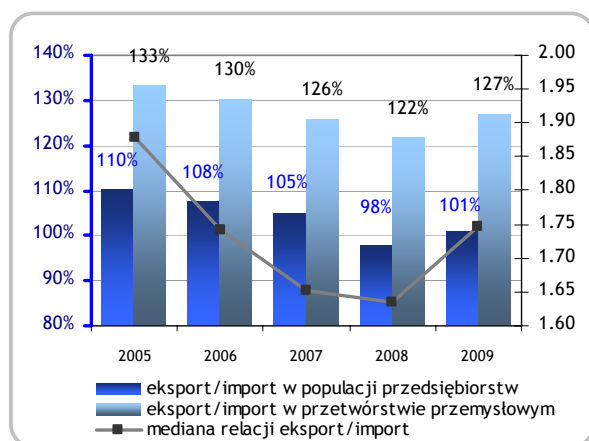
¹¹ Deflator- wskaźnik cen transakcyjnych importu, GUS

¹² Na koszty operacyjne składają się koszty rodzajowe powiększone o wartość sprzedanych towarów i materiałów

parę wodną i gorącą wodę, o 2% oraz w drugiej największej sekcji (pod względem wielkości generowanego importu), handlu hurtowym i detalicznym, naprawie, o 1%.

W podziale na formy własności większy spadek importu odnotowano w grupie podmiotów publicznych, o 15,0%, niż przedsiębiorstw prywatnych, o 1,6%. Przy czym wśród przedsiębiorstw prywatnych krajowych import zmniejszył się o 10,8%, natomiast w grupie podmiotów zagranicznych odnotowano wzrost wartości importu o 3,5% względem 2008 roku. W 2009 roku udział importu w kosztach operacyjnych grupy podmiotów publicznych wyniósł 11%, prywatnych krajowych 13%, a podmiotów zagranicznych 31%.

Spadek importu odnotowano w grupie podmiotów największych, zatrudniających powyżej 2000 pracowników, o 12,4%. Podmioty zatrudniające pomiędzy 500 i 2000 pracowników nie zmieniły wielkości importu względem 2008 roku, natomiast w pozostałych grupach podziału względem wielkości zatrudnienia odnotowano wzrost wartości importu względem 2008 r. Najwięcej zwiększyły import podmioty zatrudniające od 250 do 499 pracowników, o 6,7%. Wzrost również import sektora MSP, o 0,7%.

Rys. 12 Relacja przychodów z eksportu do importu w badanej populacji i w przemyśle przetwórczym (lewa oś), oraz mediana relacji eksport/import liczonych na poziomie przedsiębiorstwa (w grupie eksporterów i jednocześnie importerów)

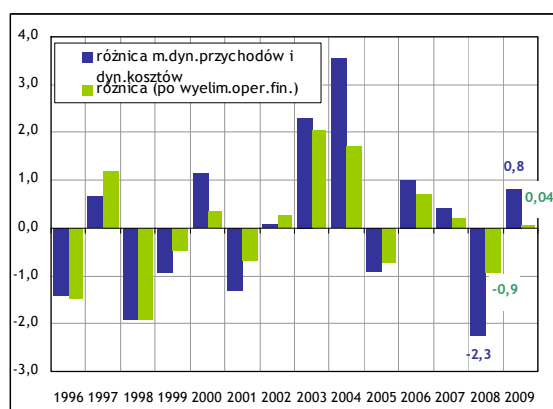
Relacja eksport/import

W 2009 r. wartość sprzedaży na eksport była wyższa od wartości dóbr i usług importowanych przez sektor przedsiębiorstw. Relacja eksportu do importu w badanej populacji wyniosła 101% i była o 3 pp. wyższa niż w poprzednim roku. Wzrost relacji eksportu do importu potwierdza również analiza danych jednostkowych. Mediana relacji eksportu do importu (w grupie podmiotów zarówno eksportujących i importujących) wzrosła z poziomu 1,63 w 2008 r. do 1,75 w 2009 r. Wzrosła również relacja eksportu do importu w przemyśle przemysłowym (o 5 pp.) i wyniosła 127%.

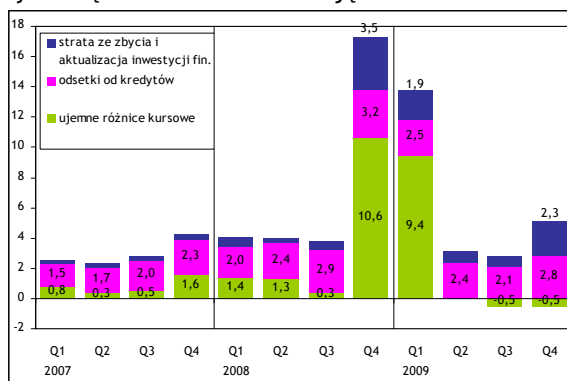
Tab. 7 Eksport, import oraz relacja eksportu do importu

	ilość podmiotów	zmiana ilości podmiotów w %	eksport			import			eksport / import	
			udział w eksporcie ogółem	udział eksportu w przychodach ze sprzedaży	dynamika przychodów z eksportu	udział w imporcie ogółem	udział importu w kosztach operacyjnych	dynamika importu	relacja eksport / import	zmiana względem poprzedniego roku
ogółem	18299	4%	100.0%	19.0%	100.2	100.0%	19.7%	97.2	1.01	0.03
prywatne	16718	5%	94.4%	20.9%	102.7	91.9%	21.2%	98.4	1.04	0.04
w tym prywatna krajowa	13368	4%	31.4%	12.9%	97.9	30.1%	12.9%	89.2	1.06	0.09
w tym prywatna zagraniczna	3230	7%	62.4%	30.2%	105.3	61.5%	31.2%	103.5	1.03	0.02
publiczne	1571	-3%	5.6%	7.5%	70.7	8.1%	11.1%	85.0	0.70	-0.14
w tym Skarbu Państwa	427	-3%	3.5%	11.3%	75.0	1.0%	3.4%	67.6	3.41	0.34
w tym państwowych osob prawnych	370	-14%	2.1%	5.6%	64.2	7.0%	20.0%	88.3	0.30	-0.11
w tym samorządowa	772	4%	0.0%	0.3%	115.6	0.0%	0.2%	65.8	1.55	0.67
Górnictwo i wydobywanie	135	5%	2.7%	22.2%	106.2	0.4%	3.5%	105.3	7.23	0.06
Przetwórstwo przemysłowe	7801	0%	79.6%	38.5%	99.6	63.5%	32.1%	95.4	1.27	0.05
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię	294	0%	0.4%	0.8%	147.2	3.6%	9.0%	98.0	0.10	0.03
Budownictwo	1898	7%	1.1%	3.8%	76.8	0.5%	1.8%	78.8	2.35	-0.06
Handel hurtowy i detaliczny	3795	7%	9.3%	5.8%	98.2	27.4%	17.2%	99.0	0.34	0.00
Transport, gospodarka magazynowa	912	9%	3.7%	18.4%	110.6	0.9%	4.8%	136.0	3.90	-0.89
Pozostałe usługi	3464	8%	3.2%	5.9%	112.1	3.6%	7.0%	111.6	0.91	0.00
duże	2978	-5%	77.7%	22.3%	99.0	73.9%	22.1%	96.0	1.07	0.03
w tym 2000-lub więcej	169	-8%	29.4%	22.7%	90.1	28.6%	23.0%	87.6	1.04	0.03
w tym od 500 do 1999 zatrudnionych	1019	-7%	32.4%	24.5%	103.6	30.3%	24.1%	100.0	1.08	0.04
w tym od 250 do 499 zatrudnionych	1790	-3%	16.0%	18.2%	108.9	14.9%	17.8%	106.7	1.08	0.02
MSP	15321	6%	22.3%	12.5%	104.6	26.1%	15.1%	100.7	0.86	0.03

Koszty

Rys. 13 Różnica między dynamiką przychodów a dynamiką kosztów - dane narastające

Rys. 14 Główne składowe koszty finansowych

Koszty ogółem

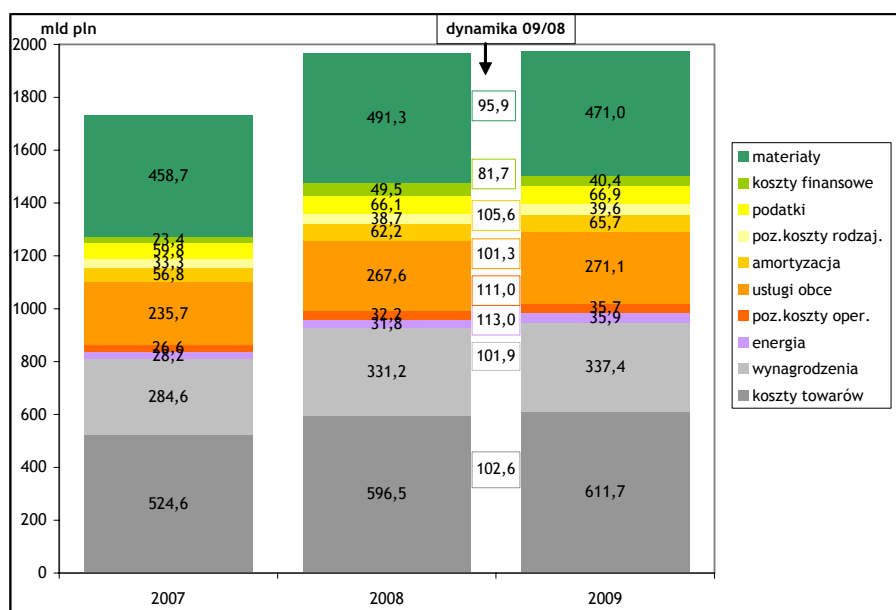
Dynamika przychodów była w 2009 r. wyższa niż dynamika kosztów - o 0,8 pp. (por. Rys. 13). Na niskie tempo kosztów (0,7% r/r) złożył się zarówno znaczący spadek kosztów finansowych (o 18,3%), jak i niewielki wzrost kosztów działalności operacyjnej (odnotowano wzrost tej kategorii o 0,6%).

Kolejne kwartały 2009 r. bardzo różniły się pod względem dynamiki kosztów. I tak, w I kw. istotny wpływ na koszty ogółem wywarły wysokie koszty operacji finansowych, co było m.in. efektem strat (głównie eksporterów) na transakcjach z wykorzystaniem instrumentów finansowych. W kolejnych kwartałach roku kontrakty opcyjnie wygasły, co miało decydujący wpływ na spadek kosztów finansowych i obniżenie kosztów ogółem. Ponadto, czynnikiem wpływającym na koszty były również zmiany cen

surowców. Zwłaszcza na początku roku spadek tych cen obniżył koszty produkcji. Ostatecznie, w całym 2009 r. koszty zużycia materiałów były nominalnie niższe niż w 2008 r. - o 4,1%, z czego koszty importu surowców przeliczone na PLN zmniejszyły się o 3,9%.

Z opóźnieniem na zmiany koniunktury reagowały w 2009 r. koszty wynagrodzeń. W I półroczu koszty te rosły, choć w malejącym tempie; w drugiej połowie roku koszty płac obniżyły się względem analogicznego okresu ub.r. Spadek był jednak w sumie niewielki i w całym 2009 r. koszty wynagrodzeń zwiększyły się względem 2008 r. bardziej niż sprzedaż. Najsilniej w 2009 r. rosły koszty zużycia energii - o 13% r/r, jak też pozostałe koszty operacyjne - wzrost o 11%¹³. Wzrost obu tych składowych nie miał jednak znaczącego wpływu na zmiany kosztów ogółem ze względu na ich niewielki udział. Dość wyraźnie zwiększyły się również koszty odpisów amortyzacyjnych - niemal o 6%, co wynikało z domykania przez przedsiębiorstwa procesów inwestycyjnych rozpoczętych w okresach wcześniejszych, i w efekcie - wzrostu majątku trwałego. Nieco szybciej niż sprzedaż rosły ponadto koszty towarów zakupionych w celu odsprzedaży, czyli koszty ponoszone głównie przez firmy handlowe - wzrost o 2,6%. Dynamikę tę obniżał spadek importu towarów (przeliczony na PLN) - o 5,1%, zwiększało zaś relatywnie wysokie tempo wzrostu kosztów towarów zakupionych w kraju - o 4,8%. Niskim tempem wzrostu (niższym niż sprzedaż) odznaczały się koszty usług obcych - o 1,3%; jest to kategoria kosztów, która najbardziej dynamicznie zwiększała się w latach poprzednich.

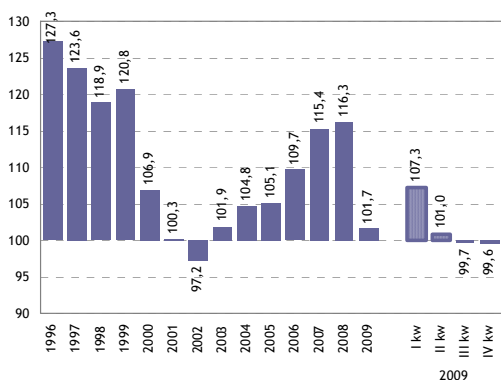

Rys. 15 Główne składowe kosztów (dane w mld pln) oraz ich dynamika w latach 2007-2009 (dane zostały posortowane wg skali wpływu na cały agregat kosztów)

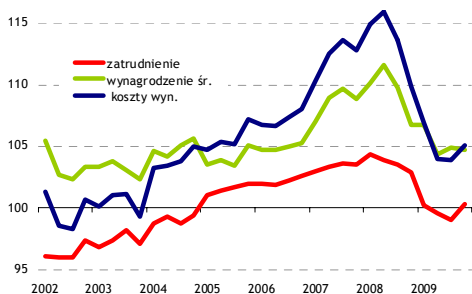
Koszty wynagrodzeń

W 2009 r. dynamika wzrostu kosztów wynagrodzeń wyraźnie spadła. W całej populacji F-01/I-01 koszty wynagrodzeń wzrosły w całym 2009 r. o 1,7% (wobec 16,3% w 2008 r.).

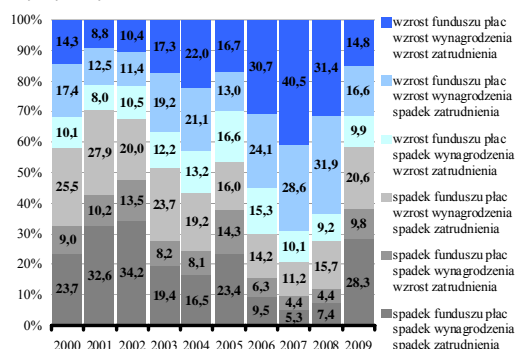
¹³ Do pozostałych kosztów operacyjnych zalicza się m.in. straty powstałe ze zbycia niefinansowych aktywów trwałych oraz koszty powstałe w wyniku aktualizacji wartości tych aktywów.

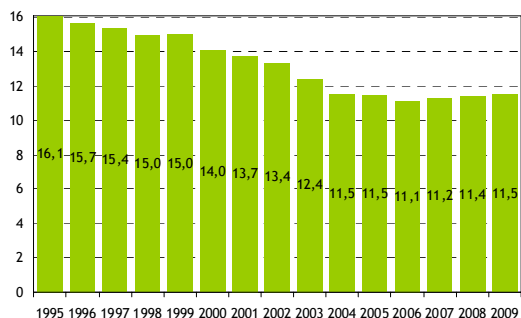
Rys. 16 Dynamika kosztów wynagrodzeń (r/r, dane roczne, za 2009 r. także kwartalne)

Rys. 17 Dynamiki kosztów wynagrodzeń, zatrudnienia oraz przeciętnego wynagrodzenia; źródło: Biuletyn Statystyczny GUS, dane kwartalne

Rys. 18 Klasyfikacja przedsiębiorstw wg realnych zmian kosztów wynagrodzeń, przeciętnego wynagrodzenia oraz zatrudnienia (zmiany r/r) - odsetek firm wg odpowiedniego profilu; próba ograniczona do podmiotów istniejących w obu porównywanych za każdym razem okresach. Kolory niebieskie oznaczają udział firm, w których realnie wzrosły koszty pracy, szare - spadły. Dane dot. przeciętnego wynagrodzenia są szacunkowe

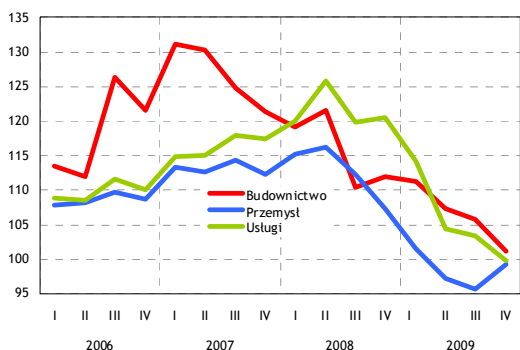

Rys. 19 Udział kosztów wynagrodzeń i świadczeń w kosztach ogółem

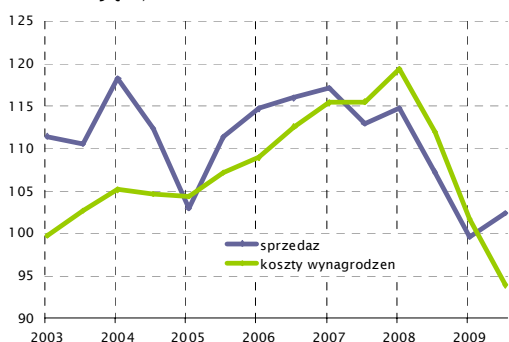
Dynamika kosztów wynagrodzeń zaczęła spadać w połowie 2008 r., w 2009 r. ten spadek był już bardzo wyraźny i w drugiej połowie 2009 r. koszty te były nawet nieco niższe niż rok wcześniej. Zarówno wzrost w latach 2003 - 2007, jak i późniejszy spadek funduszu płac były jednocześnie skutkiem fluktuacji zatrudnienia oraz przeciętnej płacy. Potwierdzeniem są również dane GUS obejmujące szerszą populację przedsiębiorstw (por. Rys. 17). Analiza danych jednostkowych F-01/I-01 (por. Rys. 18) pokazuje, że spośród przedsiębiorstw, które zwiększyły koszty wynagrodzeń (tj. 41,3% całej populacji w 2009 r.) w 76,0% wzrosła przeciętna płaca, podczas gdy zatrudnienie zostało zwiększone w mniejszej grupie firm - 59,8%. Dodatkowo warto zauważyć, że w 35,1% przedsiębiorstw, w których koszty wynagrodzeń spadły odnotowano jednocześnie wzrost przeciętnej płacy, na co miało wpływ malejące zatrudnienie. W 2009 r. drugi rok z rzędu spadał udział przedsiębiorstw, w których rosły zarówno płace, jak i liczba pracowników (w latach 2002 - 2007 ten udział rósł). Jednoczesny wzrost zatrudnienia i przeciętnej płacy (realnie) odnotowało w 2009 r. 14,8% firm, wobec 31,4% takich przedsiębiorstw rok wcześniej.

Udział kosztów pracy w kosztach ogółem, po okresie spadku w latach 1995 - 2004, pozostaje względnie stabilny, z nieznaczną tendencją wzrostową w ostatnich 3 latach. Sytuacja taka jest charakterystyczna dla większości sekcji.

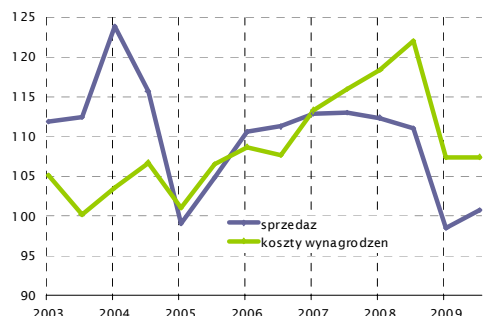
Dynamika funduszu płac spadła we wszystkich branżach. W większości z nich była jednak dodatnia, w klasyfikacji wg sekcji PKD koszty wynagrodzeń spadły jedynie w sekcji Przetwórstwo przemysłowe - o 4,1% (rok wcześniej wzrost o 12,2%). Najszybszy wzrost kosztów wynagrodzeń odnotowano w sekcji Dostawa wody (o 9,6% wobec 15,1% przed rokiem - jest to jednak grupa mająca niewielki udział w całej populacji przedsiębiorstw) w pozostałych

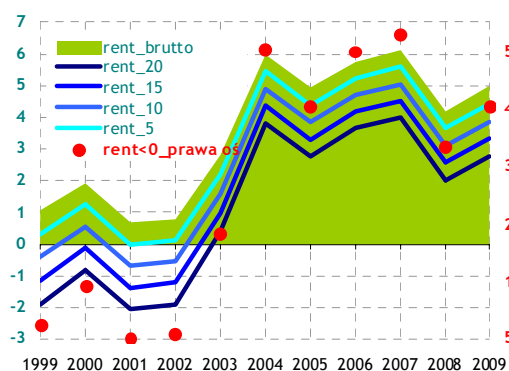
Rys. 20 Dynamika kosztów wynagrodzeń w 3 głównych sekcjach (r/r; dane kwartalne, nienarastające)

Rys. 21 Dynamika kosztów wynagrodzeń na tle dynamiki sprzedaży. Sektor dużych przedsiębiorstw (od 250 osób), dane półroczne, dynamika r/r

Rys. 22 Dynamika kosztów wynagrodzeń na tle dynamiki sprzedaży. Sektor MSP, dane półroczne, dynamika r/r

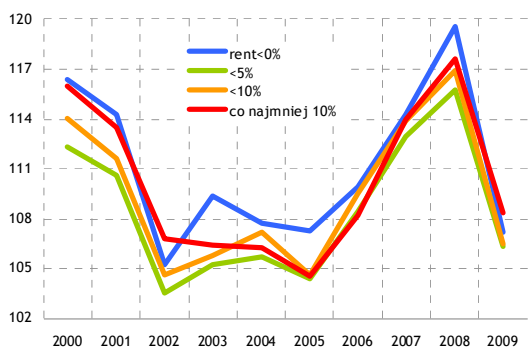
Rys. 23 Wykres przedstawia rentowność firm przy hipotetycznym wzroście kosztów pracy o 5-10-15-20% (przy założeniu o niezmienności innych uwarunkowań); czerwone punkty (prawa oś) pokazują o ile % musiałyby wzrosnąć koszty pracy aby rentowność populacji przestała być dodatnia (przy założeniu jak poprzednio)

usługach (bez handlu i transportu; wzrost 6,9% wobec 21,4% rok wcześniej), w budownictwie (o 6,1% wobec 15,3%) i w handlu (o 5,4%, rok wcześniej o 24,0%).

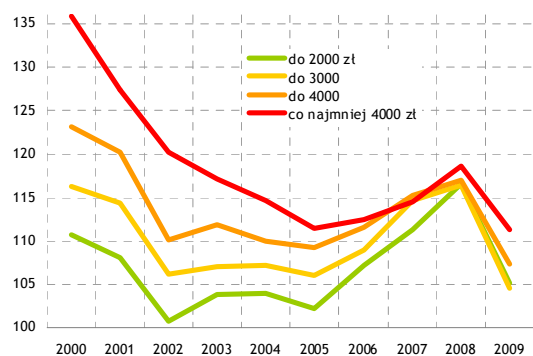
Wzrost kosztów wynagrodzeń był w 2009 r. nadal przede wszystkim efektem wzrostu tych kosztów w przedsiębiorstwach prywatnych, zwłaszcza w firmach z przewagą kapitału zagranicznego (wzrost o 4,2%, rok wcześniej o 18,6%). W podmiotach publicznych fundusz płac utrzymał się na poziomie z 2008 r.

W drugiej połowie 2009 r. dynamika kosztów wynagrodzeń była niższa niż dynamika przychodów ze sprzedaży (odpowiednio spadek r/r o 0,3% i wzrost 1,7%, rok wcześniej było to +16,1% oraz +9,0%), po dwóch latach szybszego wzrostu funduszu płac niż sprzedaży. O ile w przedsiębiorstwach dużych (o zatrudnieniu co najmniej 250 osób) od połowy 2009 r. wzrosła dynamika sprzedaży przy spadku kosztów wynagrodzeń, to w firmach sektora MSP obie te dynamiki nieco wzrosły, przy czym sprzedaż rosła wolniej niż fundusz płac - por. Rys. 21, Rys. 22. Związek dynamiki kosztów wynagrodzeń i dynamiki sprzedaży jest bardziej wyraźny w przedsiębiorstwach dużych (potwierdza to również współczynnik korelacji Pearson'a dla tej relacji - dla dużych firm 0,59, dla MSP 0,15). Wśród firm, w których sprzedaż w 2009 r. wzrosła w 78,4% przypadków wzrósł również fundusz płac, podczas gdy w pozostałych przedsiębiorstwach w 29,4%.

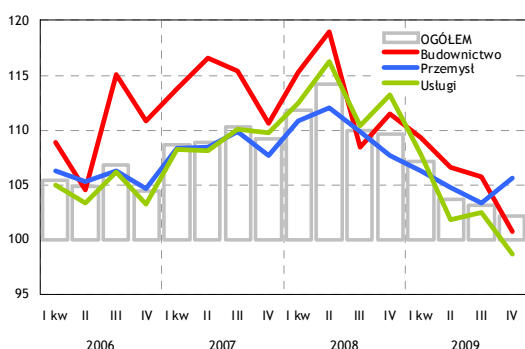
W 2009 r. wzrost kosztów pracy nie był istotnym zagrożeniem dla rentowności przedsiębiorstw i zagrożenie takie spadło w relacji do 2008 r. Próba oszacowania ryzyka spadku rentowności przedsiębiorstw przy wzroście kosztów wynagrodzeń pokazuje, że w 2009 r. firmy stałyby się nierentowne przy średnio ok. 45% zwiększeniu samych kosztów płac. W poprzednim roku ten poziom był niższy - 38% (por. Rys. 23), a więc niebezpieczeństwo utraty rentowności w wyniku rosnących kosztów wynagrodzeń spadło.

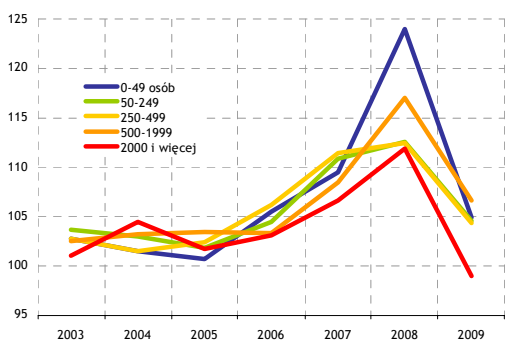
Rys. 24 Dynamika nominalna przeciętnego wynagrodzenia w klasach rentowności brutto (r/r)

Rys. 25 Dynamika nominalna przeciętnego wynagrodzenia w klasach wg wysokości wynagrodzeń (r/r)

Rys. 26 Dynamika nominalna przeciętnego wynagrodzenia w 3 sekcjach (r/r; dane kwartalne, nienarastające)

Rys. 27 Dynamika nominalna przeciętnego wynagrodzenia w klasach zatrudnienia (r/r; dane dot. firm, zatrudniających co najmniej 10 osób)

W 2009 r. w firmach, które odnotowały wzrost kosztów wynagrodzeń częściej rosła też rentowność niż w pozostałej grupie przedsiębiorstw (rentowność wzrosła r/r w ok. 50% takich firm, wobec 44% w reszcie próby). Trudności z utrzymaniem rentowności występowały zwłaszcza wtedy, gdy wzrost kosztów wynagrodzeń był szybszy niż wzrost sprzedaży (taką sytuację odnotowało ok. 58% przedsiębiorstw w populacji; w tej grupie poprawę rentowności odnotowało jedynie 36% firm, w pozostałej części populacji - 63%). Warto zauważyć, że dynamika przeciętnej płacy była w 2009 r. zbliżona we wszystkich klasach wg rentowności (por. Rys. 24).

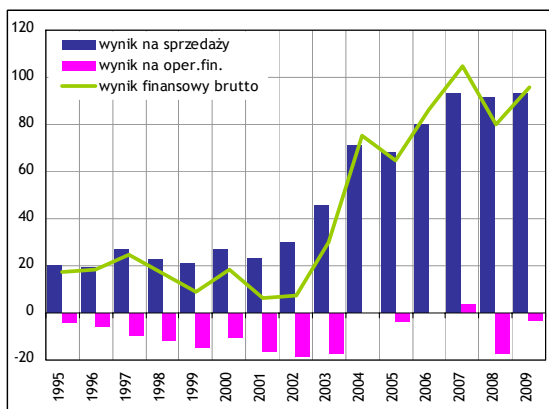
Dynamika przeciętnej płacy spadła we wszystkich klasach przedsiębiorstw wg wysokości wynagrodzeń, ale w 2009 r. wciąż najwyższa była w firmach o najwyższych wynagrodzeniach (por. Rys. 25). Dysproporcja płac zatem nieco wzrosła w 2009 r.

W 2009 r. dynamiki średniego wynagrodzenia spadały zarówno w budownictwie, jak i w usługach. W przemyśle, po 5 kwartałach spadku, w IV kw. dynamika przeciętnej płacy wzrosła (por. Rys. 26) i była wyższa niż w pozostałych branżach. Wzrost ten nastąpił w szczególności w przetwórstwie przemysłowym. W usługach przeciętna płaca spadła w IV kw. do poziomu niższego niż rok wcześniej.

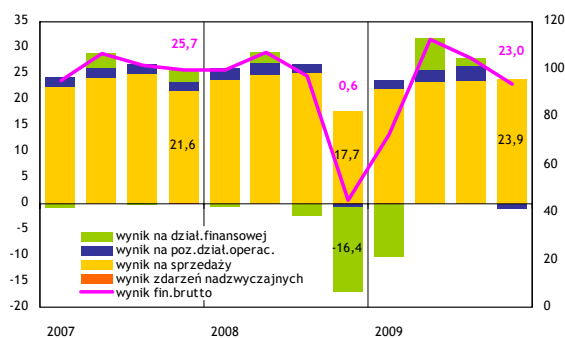
W przedsiębiorstwach największych (por. Rys. 27) dynamika przeciętnego wynagrodzenia była w 2009 r. mniejsza niż w firmach poniżej 2000 zatrudnionych, a wysokość średniej płacy była nieco niższa niż w 2008 r.

Wynik finansowy i rentowność

Wynik finansowy

Rys. 28 Wynik finansowy brutto, wynik na sprzedaży oraz wynik na działalności finansowej w ujęciu rocznym w latach 1995-2008 b (dane w mld pln)

Rys. 29 Wynik finansowy brutto i jego składowe w ujęciu kwartalnym w latach 2007-2009 (dane w mld PLN)

W 2009 r. wynik finansowy netto sektora dużych przedsiębiorstw niefinansowych wyniósł 79 mld PLN, tj. o 25% więcej niż w poprzednim roku i o 8% mniej niż w rekordowym w okresie potransformacyjnym 2007 r. (por. Rys. 28). Na ten wynik złożył się bardzo słaby I kw., rekordowy pod względem poziomu zysku II kw.¹⁴ oraz nieco niższe, ale wciąż bardzo dobre wyniki II półrocza.

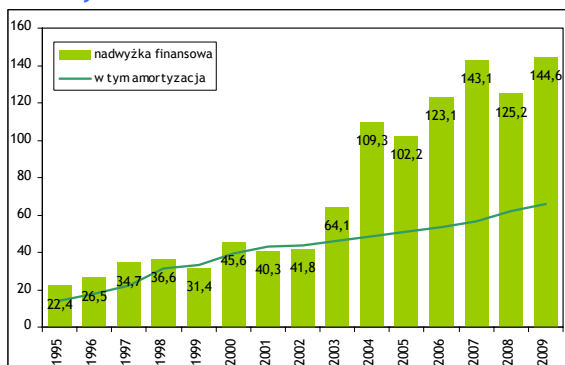
Odsetek przedsiębiorstw zyskowych zwiększył się względem poprzedniego roku nieznacznie, i wyniósł 77,3%. Skala poprawy zagregowanego wyniku finansowego była zatem wyraźnie większa niż skala poprawy sytuacji na poziomie jednostkowym.

Na wzrost wyniku finansowego względem poprzedniego roku złożyła się głównie poprawa wyniku na operacjach finansowych. Gwałtowny spadek tego wyniku zapoczątkowany jeszcze w IV kw. 2008 r., i jego równie silny wzrost w II kw. 2009 r. spowodowały nie tylko znaczące wahania wyniku finansowego netto w wymienionych kwartałach, ale i wyraźne zmiany tego wyniku w

całym 2008 r. i 2009 r. Warto natomiast podkreślić, że w ciągu ostatnich trzech lat, a więc w okresie obejmującym zarówno „szczyt” koniunktury, jak i jej „dołek”, zagregowany wynik na sprzedaży był zawsze dodatni i podlegał relatywnie niewielkim wahaniom - w 2007 r. sektor przedsiębiorstw wypracował 93,3 mld wyniku na sprzedaży, w 2008 r. 91,8 mld, zaś w 2009 r. 93,1 mld. Co ciekawe, również w kolejnych kwartałach 2009 r., a więc także w I i II kw. wielkość wyniku na sprzedaży była bardzo stabilna i wysoka, co jest częściowo związane z surową dyscypliną w obszarze kosztów, przyjętą przez przedsiębiorstwa w dobie kryzysu (por. rozdział „Koszty”).

¹⁴ W ujęciu nominalnym wynik II kwartału 2009 r. był najwyższy na tle kwartalnych wyników w latach 1995-2009.

Nadwyżka finansowa

Rys. 30 Nadwyżka finansowa (dane w mld PLN)

Ostatecznie, po zsumowaniu wyniku finansowego netto oraz odpisów amortyzacyjnych, do dyspozycji przedsiębiorstw pozostało w 2009 r. 144,6 mld PLN, tj. o 15,5% więcej niż w 2008 r. i o 1,1% więcej niż w 2007 r. W ujęciu nominalnym była to wielkość najwyższa w okresie potransformacyjnym.

Rentowność

W 2009 r. rentowność sektora przedsiębiorstw wyraźnie wzrosła - osiągając poziom 9,5% dla ROE, 5% dla ROA i 4,1%, jeśli chodzi o rentowność obrotu netto. Na niezmiennym poziomie pozostała natomiast rentowność sprzedaży, i wyniosła 5%. Poprawę rentowności przedsiębiorstwa wypracowały głównie dzięki wyraźnej poprawie relacji kosztów do przychodów, w tym zwłaszcza poprawie relacji kosztów i przychodów finansowych, niż dzięki samemu wzrostowi przychodów, który w 2009 r. był nieznaczny. Czynnikiem obniżającym rentowność był natomiast w 2009 r. spadek dźwigni finansowej, spowodowany spadkiem zadłużenia z tytułu kredytów. Podobnie, spadek wskaźnika obrotu aktywów, wynikający z szybszego niż wzrost sprzedaży wzrostu aktywów (w tym zwłaszcza środków pieniężnych oraz aktywów trwałych), działał w kierunku obniżającym rentowność sektora przedsiębiorstw.

Mediana rozkładu wskaźnika rentowności obrotu netto wyniosła w 2009 r. 2,5% wobec 2,3% w roku poprzednim, zaś mediana wskaźnika rentowności sprzedaży utrzymała się na poziomie z zeszłego roku i wyniosła 3%.

Ramka 1 Piramida rentowności - lata 2008-09

ROE=wynik fin.netto/kapitały własne*100; ROA= wynik fin.netto/aktywa ogółem*100; ROS=wynik fin.netto/sprzedaż*100; mnożnik kapitału własnego=1/(1-relacja kapitału obcego do sumy aktywów); wskaźnik obrotu aktywów=przychody ze sprzedaży/aktywa

Informacje przy wskaźnikach: po lewej stronie - 2008 r., po prawej - 2009 r.

Rentowność przedsiębiorstw w głównych przekrojach klasyfikacyjnych

Jak już wspomniano powyżej czynnikiem najsilniej oddziałującym na zmiany rentowności w całej populacji była poprawa wyniku na operacjach finansowych. Jednak na poziomie poszczególnych branż i klas przyczyny tych zmian różniły się.

Wzrost rentowności obrotu netto uzyskały następujące sekcje: energetyka, przetwórstwo przemysłowe, transport oraz pozostałe usługi. Spadek rentowności miał zaś miejsce w sekcjach: budownictwo, handel, dostawa wody oraz górnictwo, gdzie spadek był znaczący - o 4,3 pp.

- w 2009 r. największy wzrost rentowności obrotu netto zanotowano w energetyce. Na wyraźną poprawę sytuacji złożyły się zarówno poprawa rentowności sprzedaży, jak i wzrost wyniku finansowego na operacjach finansowych.
- Przetwórstwo przemysłowe - poprawa rentowności była obserwowana w tej sekcji zarówno w obszarze sprzedaży, jak i na operacjach finansowych oraz na pozostałej działalności operacyjnej. Poprawa wyniku na sprzedaży nastąpiła mimo niewielkiego nominalnego spadku przychodów z tej działalności, w tym minimalnie niższych wpływów z eksportu. Koszty firm przetwórczych zmniejszyły się jednak bardziej niż sprzedaż. Dotyczyło to niemal wszystkich głównych składowych kosztów produkcji, poza energią i amortyzacją.
  - firmy produkujące dobra konsumpcyjne - poprawa rentowności w tej grupie wynikała z poprawy rentowności sprzedaży, jak i ze wzrostu wyniku na operacjach finansowych oraz na pozostałej działalności operacyjnej.
  - firmy produkujące dobra inwestycyjne - przedsiębiorstwa z tej grupy odnotowały poprawę rentowności mimo spadku przychodów ze sprzedaży; wzrost możliwy był dzięki poprawie wyniku na operacjach finansowych oraz poprawie wyniku na pozostałej działalności operacyjnej.
  - firmy produkujące dobra zaopatrzeniowe - podmioty z tej grupy zanotowały spadek rentowności obrotu głównie ze względu na spadek rentowności sprzedaży, w tym silne obniżenie się wpływów z tego tytułu przy malejących, ale nie dość mocno kosztach operacyjnych. Spadek rentowności hamowała poprawa wyniku na operacjach finansowych oraz wzrost wyniku na pozostałej działalności operacyjnej.
- wzrost rentowności w grupie firm usługowych wynikał z poprawy wyniku na operacjach finansowych oraz wyniku na pozostałej działalności operacyjnej, przy niższym wyniku na sprzedaży. Spadek tego ostatniego nastąpił mimo wyraźnego wzrostu przychodów, gdyż w odróżnieniu od większości pozostałych sekcji w przedsiębiorstwach usługowych nie odnotowano wyraźnych cięć kosztów - dość wyraźnie zwiększyły się m.in. koszty wynagrodzeń, jak też koszty zakupionych usług obcych.
- mimo nominalnego spadku wpływów ze sprzedaży w transporcie odnotowano wzrost wyniku na sprzedaży. Poprawa była możliwa dzięki ograniczeniu większości kosztów

operacyjnych, poza energią oraz amortyzacją. Jednocześnie poprawił się również wynik na operacjach finansowych; zmniejszył się natomiast wynik na pozostałej działalności operacyjnej, co było związane ze spadkiem przychodów z tego tytułu.

- budownictwo - pomimo dodatniej dynamiki przychodów oraz poprawy wyniku na sprzedaży rentowność tej branży uległa pogorszeniu. Związane to było ze spadkiem przychodów finansowych, w tym przede wszystkim przychodów z inwestycji finansowych.
- handel - spadek rentowności w tej sekcji wynikał ze spadku rentowności sprzedaży, na co z kolei złożył się relatywnie wysoki względem niskiej dynamiki sprzedaży wzrost kosztów, w tym wynagrodzeń, zużycia energii, usług obcych oraz amortyzacji. Spadek rentowności hamowany był przez wzrost wyniku na operacjach finansowych oraz poprawę wyniku na pozostałej działalności operacyjnej.
- górnictwo - sekcja ta zanotowała znaczny spadek sprzedaży, przy rosnących kosztach operacyjnych, w tym większych kosztach płac. Rentowność obniżył dodatkowo spadek wyniku na pozostałej działalności operacyjnej. Dodatni wpływ na rentowność miała poprawa wyniku na operacjach finansowych.

Poprawę rentowności obrotu netto odnotowano zarówno w grupie eksporterów, jak i w firmach oferujących swoje produkty i usługi wyłącznie w kraju. Wzrost rentowności eksporterzy osiągnęli głównie dzięki poprawie wyniku na operacjach finansowych, który zwiększył się względem poprzedniego roku o 12,6 mld PLN. Jednocześnie w grupie tej zanotowano spadek rentowności sprzedaży, który był efektem spadku wpływów z tego tytułu, przy niedostatecznie szybko malejących kosztach operacyjnych. Natomiast w firmach zorientowanych wyłącznie na rynek krajowy nastąpiła zarówno poprawa rentowności sprzedaży, m.in. dzięki rosnącym wpływom z tego tytułu, jak i wzrost wyniku na operacjach finansowych oraz wzrost wyniku na pozostałej działalności operacyjnej.

W podziale wg wielkości zatrudnienia poprawę rentowności obrotu netto uzyskały wszystkie grupy (patrz tabela poniżej). Przy czym w przedsiębiorstwach mniejszych zanotowano jednocześnie wzrost rentowności sprzedaży, jak też wzrost wpływów z tego tytułu. W większych przedsiębiorstwach rentowność sprzedaży spadła, a poprawa została uzyskana dzięki wzrostowi wyniku na operacjach finansowych. Zwłaszcza w grupie podmiotów największych, zatrudniających 2000 lub więcej osób, zmiany wyniku na operacjach finansowych były czynnikiem najsilniej oddziałującym na cały wynik finansowy - grupa ta uzyskała ponad 6 miliardowy wzrost wyniku na operacjach, przy 1,5 miliardowym spadku wyniku na sprzedaży (i malejących wpływach ze sprzedaży) oraz 1,4 spadku wyniku na pozostałej działalności operacyjnej.

Tab. 8 Wskaźniki rentowności netto oraz rentowności sprzedaży w podziale na podstawowe przekroje

Klasy	wskaźnik rentowności obrotu netto	zmiana wskaźnika r/r	wskaźnik rentowności sprzedaży ¹⁵	zmiana wskaźnika r/r
cała populacja	4,1	0,8	5,0	0,01
Transport i gospodarka magazynowa	0,5	0,5	1,1	1,5
Handel	1,9	-0,2	2,3	-0,5
Przetwórstwo przemysłowe	4,1	1,2	5,4	0,2
Inwestycyjne	3,8	1,6	5,5	0,8
konsumpcyjne trwale	3,9	2,2	5,6	1,8
konsumpcyjne nietrwale	4,7	1,5	6,0	0,7
Zaopatrzeniowe	5,1	-0,4	7,5	-1,3
Energetyczne	5,5	2,6	6,2	1,6
Dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami	4,3	-0,2	5,5	0,3
Budownictwo	5,5	-0,1	7,2	0,3
Górnictwo i wydobywanie	7,5	-4,3	12,7	-5,6
Usługi pozostałe	7,5	1,1	5,3	-0,7
Dział. związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	5,5	2,1	6,6	-1,9
Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	6,4	1,3	4,6	1,6
Informacja i komunikacja	11,5	3,1	11,1	-2,0
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię, gaz	7,9	3,5	9,1	3,6
50-249 zatrudnionych	3,6	0,4	4,3	0,02
250-499 zatrudnionych	4,0	1,3	5,3	0,6
500-1999 zatrudnionych	4,5	0,8	6,1	-0,1
2000-więcej zatrudnionych	4,6	0,9	5,1	-0,1
nieeksporterzy	4,3	1,0	4,9	0,9
eksporterzy	4,0	0,7	5,1	-0,4
eksporterzy niewyspecjalizowani	3,7	-0,002	4,2	-1,3
eksporterzy wyspecjalizowani	5,1	3,0	7,9	2,4

¹⁵ Wyliczony jako relacja wyniku na sprzedaży do sprzedaży

II. Inwestycje

W 2009 r. odnotowano niewielki spadek inwestycji w gospodarce narodowej. Spowodowało to obniżenie stopy inwestycji w polskiej gospodarce. Spadek ten był jednak nieduży na tle pozostałych krajów członkowskich Unii.

Aktywność inwestycyjna w sektorach gospodarki narodowej była zróżnicowana. Odnotowano głęboki spadek w sektorze przedsiębiorstw niefinansowych, gdzie kolejne kwartały 2009 roku przynosiły coraz większe redukcje nakładów na inwestycje. Spadek ten w znacznej części zrekomensował napływ funduszy pomocowych z Unii Europejskiej i duże inwestycje infrastrukturalne realizowane przez sektor finansów publicznych.

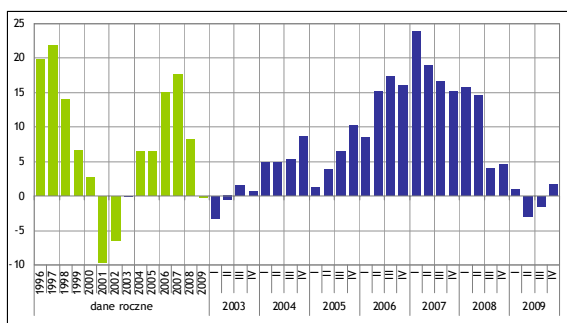
Negatywny wpływ na aktywność inwestycyjną w sektorze przedsiębiorstw w 2009 r. miała m.in. utrzymująca się niepewność sytuacji gospodarczej, słaby popyt, zwłaszcza zewnętrzny i w rezultacie niski stopień wykorzystania zdolności produkcyjnych. Przedsiębiorstwa zaspokajały bieżący popyt redukując zapasy produktów i odkładały decyzję o wydatkach inwestycyjnych do czasu poprawy koniunktury. Jednocześnie przedsiębiorstwa mają możliwości finansowania swojej działalności, o czym świadczą ich bardzo dobre wyniki finansowe.

Spowolnienie inwestycyjne objęło niemal wszystkie analizowane grupy przedsiębiorstw. Inwestycje najbardziej spadły w krajowych przedsiębiorstwach prywatnych oraz w usługach. Nadal rosły natomiast inwestycje sektora publicznego.

Przedsiębiorstwa zmniejszyły swoje wydatki na wszystkie podstawowe rodzaje nakładów. W ogóle środków wydatkowanych na inwestycje spadł udział tych składników, które mogłyby mieć szybsze przełożenie na zwiększenie możliwości produkcyjnych przedsiębiorstw.

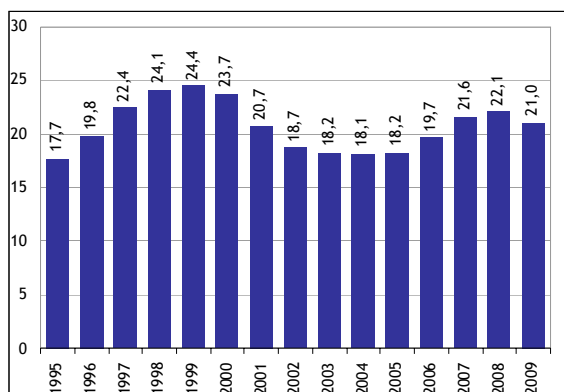
Ocena aktywności inwestycyjnej

Inwestycje w gospodarce narodowej (dane z Rachunków Narodowych)

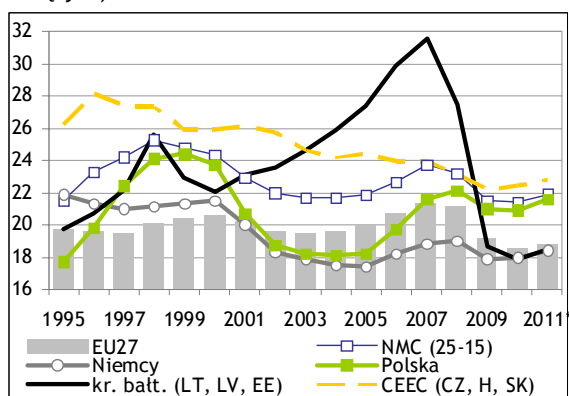

Rys. 31 Dynamika realna nakładów brutto w gospodarce narodowej, dane z rachunków Narodowych GUS

W połowie 2008 r. wraz z nadejściem spowolnienia gospodarczego dotychczasowe wysokie tempo wzrostu inwestycji w gospodarce narodowej załamało się, a w 2009 r. odnotowano niewielki spadek tych inwestycji. Inwestycje w ubiegłym roku zmniejszyły się realnie o 0,3% r/r (wobec wzrostu o 8,2% w 2008 r. i o 17,6% w 2007 r., Rys. 31). Dane kwartalne pokazują, że największy spadek inwestycji przyniósł drugi kwartał roku (spadek o 3% r/r), po czym w drugim półroczu 2009 r. aktywność inwestycyjna zaczęła się już poprawiać.

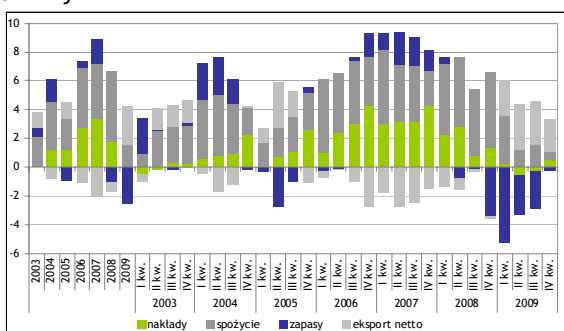

Rys. 32 Stopa inwestycji. Relacja nakładów na środki trwałe wg RN do PKB (dane annualizowane, w cenach bieżących)

Rys. 33 Nakłady na środki trwałe wg rachunków narodowych w relacji do PKB (w proc., ceny bieżące). Lata 2010-2011 prognoza Eurostatu.

kr. bałt. - Litwa, Łotwa, Estonia, CEEC - Czechy, Węgry, Słowacja

Rys. 34 Skala wpływu składników popytu finalnego na wzrost realny PKB (ceny stałe)

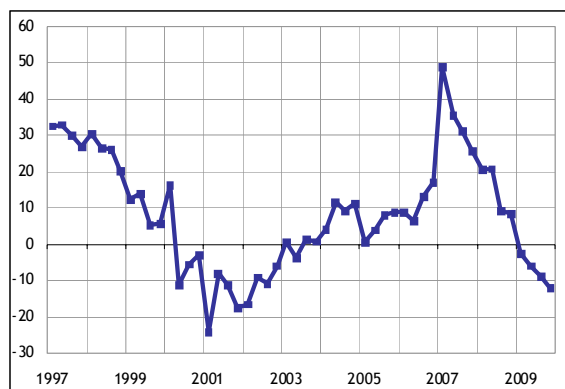
Aktywność inwestycyjna w sektorach gospodarki narodowej była zróżnicowana. Odnotowano głęboki spadek aktywności inwestycyjnej w sektorze przedsiębiorstw niefinansowych, gdzie kolejne kwartały 2009 roku przynosiły coraz większe redukcje nakładów na inwestycje. Spadek ten w znacznej części zrekomensował napływ funduszy pomocowych z Unii Europejskiej i duże inwestycje infrastrukturalne realizowane przez sektor finansów publicznych¹⁶.

Podobnie jak w całej Unii Europejskiej stopa inwestycji, czyli relacja inwestycji w gospodarce narodowej do PKB w Polsce obniżyła się w 2009 r. do 21% (spadek o 0,9 pp, Rys. 32). W krajach naszego regionu (Czechy, Węgry, Słowacja), w tym także w Polsce, spadek ten był jednak znacznie słabszy niż w pozostałych krajach członkowskich, a największe załamanie inwestycji nastąpiło w krajach nadbałtyckich (Rys. 33). Inwestycje w relacji do PKB są obecnie w Polsce wyższe niż w krajach Unii, chociaż wciąż niższe niż w innych krajach naszego regionu.

Spadek inwestycji w polskiej gospodarce w ubiegłym roku spowodował, że inwestycje utraciły rolę znaczącego czynnika generującego wzrost PKB. Po raz pierwszy od pięciu lat wkład inwestycji we wzrost PKB był zerowy (Rys. 34). Dane kwartalne wskazują na poprawę w drugiej połowie roku i odbudowę znaczenia inwestycji w tworzeniu wzrostu PKB (w ostatnim kwartale wkład inwestycji był już dodatni).

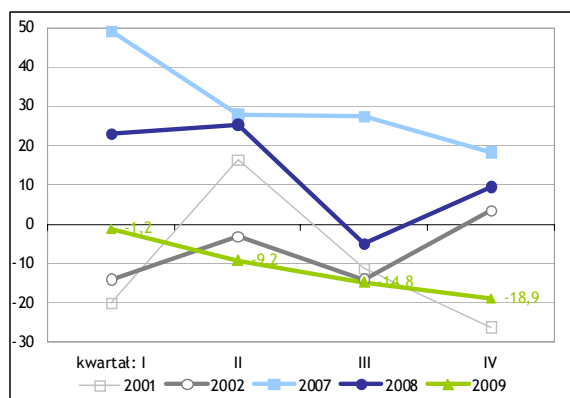
¹⁶ Ministerstwo Rozwoju Regionalnego szacuje, że napływ funduszy unijnych w 2009 r. mógł zwiększyć tempo wzrostu nakładów brutto na środki trwałe w gospodarce narodowej o 3,5% a wartość nakładów w cenach bieżących - o 11,4% („Wpływ polityki spójności na rozwój społeczno-gospodarczy Polski w latach 2004-2015 w świetle wyników badań ekonometrycznych”, MRR, Warszawa, luty 2010).

Inwestycje w sektorze przedsiębiorstw (dane z F-01/I-01)

Rys. 35 Dynamika inwestycji w sektorze przedsiębiorstw (r/r, w cenach stałych). Dane narastające

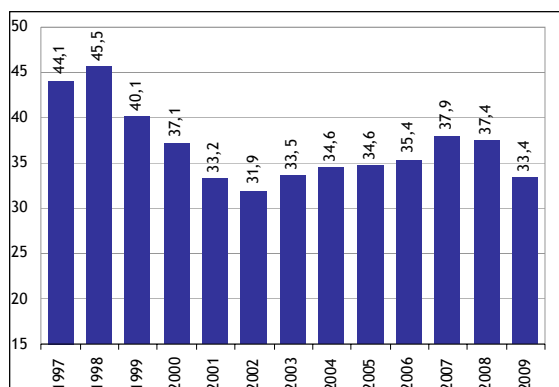
Podobnie jak w całej gospodarce narodowej spadek dynamiki inwestycji następował również w sektorze średnich i dużych przedsiębiorstw niefinansowych. W 2009 r. był on jednak znacznie silniejszy niż w pozostałych sektorach gospodarki. Inwestycje przedsiębiorstw w ubiegłym roku obniżyły się realnie o 12,1% r/r po wzroście o 8,3% r/r w roku poprzednim (Rys. 35). Spadek inwestycji był niższy, niż w okresie poprzedniego spowolnienia (w 2001 r. przedsiębiorstwa zmniejszyły nakłady o 17,6%).

Rys. 36 Dynamika inwestycji w ujęciu kwartalnym w sektorze przedsiębiorstw niefinansowych (r/r, w cenach stałych), szacunek NBP

Dane kwartalne pokazują ponadto, że aktywność inwestycyjna przedsiębiorstw w 2009 r. słabła z kwartału na kwartał. Ujemna dynamika kwartalnych nakładów obniżyła się w ciągu roku z -1,2% r/r w pierwszym kwartale do -18,9% w ostatnim kwartale roku (Rys. 36). Odbudowanie inwestycji w drugiej połowie 2009 r. widoczne w gospodarce narodowej było związane z realizowaniem dużych inwestycji w sektorze finansów publicznych.

Przedsiębiorstwa zdecydowanie zmniejszyły także nakłady na nowo rozpoczynane zadania inwestycyjne. Wartość kosztorysowa rozpoczętych w 2009 r. zadań spadła o prawie 9% względem roku wcześniejszego. Taki spadek nie był notowany od 2002 r. Jednocześnie w nieco mniejszym stopniu zmniejszyła się liczba rozpoczynanych zadań (spadek o 6,7% r/r).

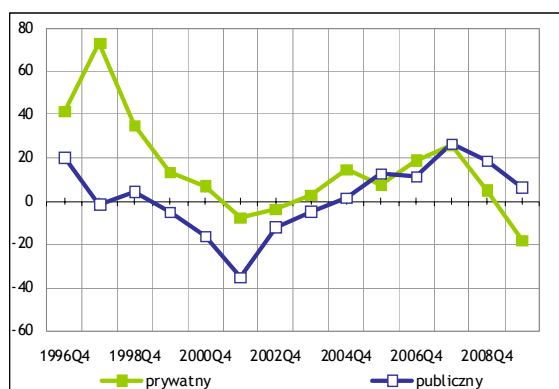
Rys. 37 Relacja nakładów na nowe środki trwałe przedsiębiorstw niefinansowych F01 do nakładów gospodarki narodowej (kwartalnie, w %). UWAGA: do 1999 r. łącznie z przedsiębiorstwami zatrudniającymi poniżej 49 pracowników. Dane narastające

Głębsze spowolnienie inwestycyjne w sektorze przedsiębiorstw niefinansowych przełożyło się na spadek udziału tego sektora w nakładach inwestycyjnych całej gospodarki. W 2009 r. wydatki przedsiębiorstw na nowe środki trwałe¹⁷ stanowiły 1/3 nakładów poniesionych w całej gospodarce, tj. o 4 pkt. proc. mniej niż w poprzednim roku (Rys. 37).

Stabsza aktywność inwestycyjna przedsiębiorstw w 2009 r. wiązała się z utrzymującą się niepewnością sytuacji gospodarczej. Zbyt niski popyt, który m.in. zgodnie z wynikami badań koniunktury NBP¹⁸ był najważniejszym ograniczeniem w działalności przedsiębiorstw, skutkował niskim stopniem wykorzystania zdolności produkcyjnych w przedsiębiorstwach, a to z kolei osłabiało skłonność przedsiębiorstw do podejmowania nowych inwestycji. Przedsiębiorstwa zaspokajały bieżący popyt redukując zapasy produktów i jednocześnie odkładały decyzję o wydatkach inwestycyjnych do czasu poprawy koniunktury.

Spowolnienie inwestycyjne w 2009 r. objęło niemal wszystkie spośród analizowanych grup przedsiębiorstw (**Błąd! Nie można odnaleźć źródła odwołania.**).

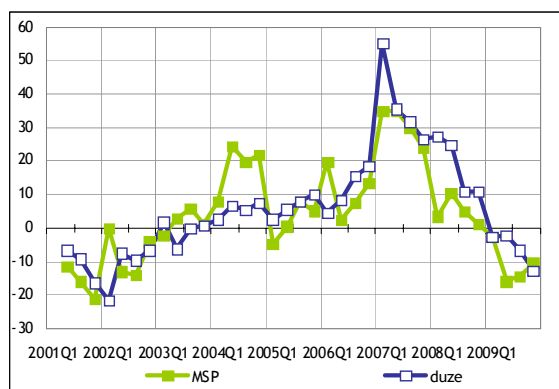
W obydwu głównych sektorach własności dynamika inwestycji malała od momentu wybuchu kryzysu. W sektorze prywatnym spadek aktywności ekonomicznej był silniejszy niż w sektorze publicznym i w 2009 r. miał miejsce spadek inwestycji tego sektora (spadek realnie o 18,3% r/r, Rys. 38). Wśród przedsiębiorstw prywatnych większy spadek inwestycji

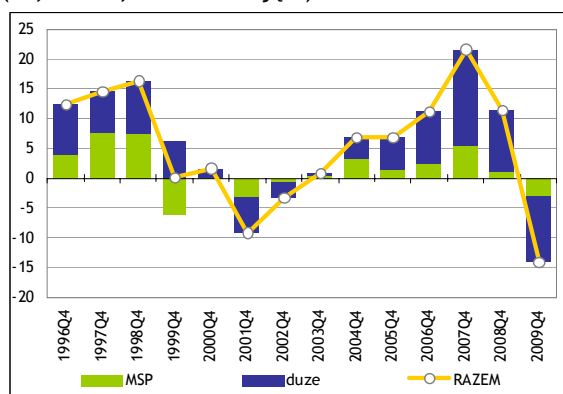
Rys. 38 Dynamika inwestycji - sektory: prywatne i publiczne. (r/r, realnie, dane narastające)

¹⁷ Kategorią nowych środków trwałych posługujemy się tylko dla oceny znaczenia sektora przedsiębiorstw w rachunkach narodowych. W dalszej części jest mowa o nakładach inwestycyjnych przedsiębiorstw ogółem (tzn. łącznie z inwestycjami na używane środki trwałe).

¹⁸ Por. np. „Informacja o kondycji sektora przedsiębiorstw ze szczególnym uwzględnieniem stanu koniunktury w I kw. 2010 oraz prognoz koniunktury na II kw. 2010”. Raporty publikowane na stronie WWW NBP.

Rys. 39 Dynamika inwestycji wg wielkości zatrudnienia. (r/r, realnie, dane narastające)

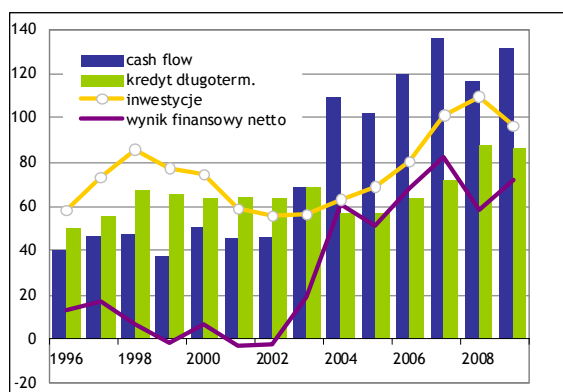
Rys. 40 Struktura przyrostu inwestycji wg wielkości zatrudnienia, sektor MSP i przedsiębiorstwa duże (w mld. zł., przyrost realny, r/r, dane narastające)

odnotowano w grupie podmiotów krajowych niż zagranicznych (spadek realny o odpowiednio 22,2% i 14,7% r/r). W sektorze publicznym został natomiast utrzymany wzrost nakładów na inwestycje (o 6,4% r/r), przy czym nadal wysoką aktywność inwestycyjną wykazywały przedsiębiorstwa samorządowe. Dane kwartalne wskazują jednak na osłabienie dynamiki inwestycji w przedsiębiorstwach publicznych w drugiej połowie roku. Ostatni kwartał roku przyniósł w tej grupie pierwszy od 2003 r. realny spadek kwartalnych nakładów na inwestycje. W tym okresie w przedsiębiorstwach prywatnych również zmniejszono wydatki na inwestycje w ujęciu kwartalnym, jednak ujemna dynamika spadków przestała się pogłębiać.

W 2009 r. inwestycje zmniejszyły firmy we wszystkich grupach wydzielonych na podstawie wielkości zatrudnienia, najgłębszy zaś spadek zanotowano w części sektora dużych przedsiębiorstw (firmy zatrudniające od 250 do 499 pracowników). O ile jednak w przypadku dużych przedsiębiorstw dynamika inwestycji w ciągu roku dalej słabła, to w przypadku firm MSP obserwuje się stopniowy wzrost tej dynamiki (Rys. 39).

Tab. 9 Dynamika inwestycji w wybranych przekrojach.

		2008 r. =100%	Dynamika nominalna r/r				Struktura inwestycji	
			nakłady ogółem	nakłady na nieruchomości	nakłady na grunty	nakłady na maszyny i urządzenia	nakłady na środki transportu	nakłady ogółem
sektor	RAZEM	89,6	96,8	76,2	90,5	70,6	100,0	
	prywatny	83,4	86,5	74,0	85,3	71,4	69,9	
	publiczny	108,5	114,1	109,3	113,3	66,8	30,1	
forma własności	prywatna krajowa	79,4	86,0	61,9	79,0	69,4	33,9	
	Skarbu Państwa	86,0	84,7	91,0	93,8	60,6	6,6	
	zagraniczna	86,9	86,1	95,2	90,7	73,5	35,7	
	państwowych osób prawnych	108,5	102,5	108,8	125,4	78,1	15,0	
	samorządowa	136,3	157,7	138,6	129,4	67,7	8,4	
sekcja	Usługi	80,2	91,4	64,7	82,5	65,7	15,9	
	Handel	87,5	91,2	88,6	88,6	67,7	12,6	
	Przemysł	92,6	97,3	76,6	92,0	74,8	60,4	
	Przemysł	92,6	97,3	76,6	92,0	74,8	60,4	
	Budownictwo	94,8	130,9	44,7	93,4	85,9	3,6	
udział przychodów z eksportu	eksporterzy	83,2	85,5	64,8	87,1	64,4	57,0	
	nieeksporterzy	99,8	108,6	88,1	101,1	76,1	43,0	
	1-49	82,6	86,4	63,0	87,6	61,0	44,3	
	50-100	85,4	81,1	79,8	85,6	96,8	12,6	
zatrudnienie	250-499	78,8	78,1	78,9	77,7	79,2	12,6	
	2000-wiecej	90,1	100,9	88,4	86,9	49,0	32,3	
	50-249	91,7	108,9	69,1	84,0	77,1	24,0	
	500-1999	92,9	89,7	73,8	104,0	72,8	30,2	
przeznaczenie produkcji	półprodukty	71,9	67,6	46,8	75,8	60,8	14,9	
	konsumpcyjne trwałe	79,7	58,5	87,0	93,7	81,7	1,9	
	konsumpcyjne nietrwałe	85,2	85,9	119,6	86,1	71,8	7,6	
	inwestycyjne	86,3	72,7	102,1	93,6	78,7	7,5	
	pozostałe	89,3	104,8	76,7	86,8	70,0	43,9	
	energetyczne	111,4	108,9	90,6	115,5	104,2	24,3	

Rys. 41 Inwestycje i możliwości ich finansowania ze środków własnych (realnie, w mld. zł)

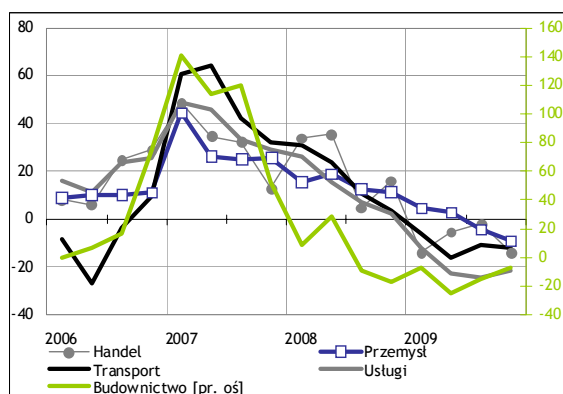
Wypracowane w 2009 r. przez przedsiębiorstwa środki finansowe (wynik finansowy powiększony o amortyzację) były prawie o połowę wyższe niż poniesione nakłady na inwestycje. Taka nadwyżka środków finansowych nad wydatkami na środki trwałe występuje od 2004 r. (w drugiej połowie lat 90 relacja ta była odwrotna i nakłady przedsiębiorstw przewyższały posiadane środki finansowe). Kształtowanie się tej relacji może wynikać z intensywności procesów rozwojowych przedsiębiorstw. Koniec lat 90 był okresem dużych nakładów inwestycyjnych i intensywnego rozwoju przedsiębiorstw (por. Rys. 47).

Finansowanie inwestycji

Inwestycje sektora przedsiębiorstwa w 2009 r. zmniejszyły się, choć jednocześnie poprawiły się możliwości ich finansowania ze środków własnych. Przedsiębiorstwa nie decydowały się na inwestycje m.in. ze względu na słaby popyt i niski stopień wykorzystania mocy produkcyjnych. Nakłady na środki trwałe spadły nominalnie o 11,7 mld. zł., a wynik finansowy wzrósł w tym czasie o 15,9 mld (Rys. 41). Inwestycje przedsiębiorstw są ponadto co do wielkości niższe niż możliwości ich finansowania ze środków własnych.

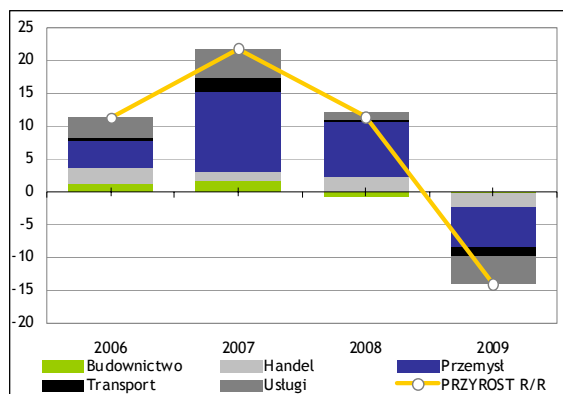
Analiza branżowa inwestycji

W 2009 r. realny spadek inwestycji nastąpił we wszystkich spośród pięciu podstawowych sekcji PKD. Największy spadek nakładów odnotowano w usługach, a w dalszej kolejności w handlu i transporcie (spadek odpowiednio o 21%, 14,3% i 12% r/r, Rys. 42). O pewnej poprawie aktywności inwestycyjnej można mówić w budownictwie, gdzie w ciągu roku skala redukcji inwestycji zmniejszyła się (spadek inwestycji o 7% r/r, wobec spadku o 17,2% r/r w roku wcześniejszym). Spadek inwestycji w tej sekcji był ponadto mniejszy niż w pozostałych grupach. Trzeba jednak uwzględnić, że w 2008 r. budownictwo najszybciej, spośród analizowanych sekcji, zareagowało spadkiem aktywności

Rys. 42 Dynamika inwestycji wg PKD (r/r, realnie)

Rys. 43 Przyrost inwestycji wg PKD (r/r, realnie, w mld. zł.). Dane narastające

Przedsiębiorstwa przemysłowe zaczęły obniżać swoje nakłady na inwestycje dopiero w trzecim kwartale ub.r., podczas gdy redukcje inwestycji w większości pozostałych sekcji rozpoczęły się w połowie 2008 r. Największy wpływ na spadek zagregowanych inwestycji sektora przedsiębiorstw w 2009 r. miał przemysł i usługi.

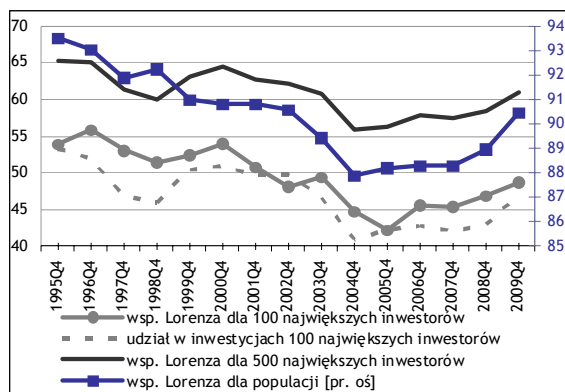
Analiza dynamiki inwestycji na niższym poziomie agregacji, tzn. na poziomie działów pokazuje, że w 2009 r. inwestycje w ujęciu nominalnym zmniejszyły się w znacznej większości analizowanych działów (54 spośród 76), podczas gdy w roku poprzednim - w połowie. Do spadku inwestycji w największym stopniu przyczyniły się przedsiębiorstwa zajmujące się wynajmem i dzierżawą, produkcją z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych (łącznie spadek inwestycji o prawie 4 mld zł. r/r). Listę działów o największych nakładach inwestycyjnych w 2009 r. prezentuje Tab. 10.

Tab. 10 Inwestycje w 2009 r. w działach PKD o największym udziale w inwestycjach sektora przedsiębiorstw.

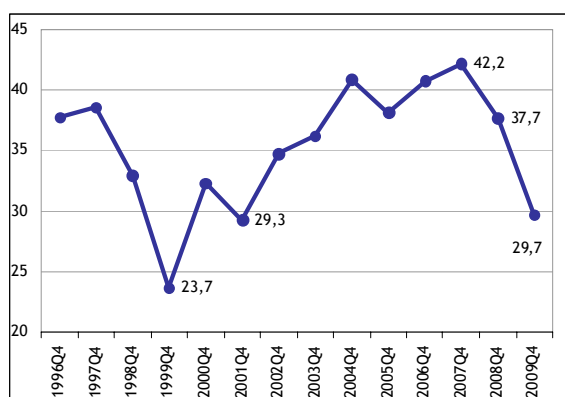
	udział w inwest. ogółem (inwest. ogółem =100%)	dynamika inwestycji (nom. r/r)	roczny przyrost inwestycji (nom. mld zł)
wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	12,4	99,4	-0,1
handel detaliczny, z wyłączeniem handlu detalicznego pojazdami samochodowymi	6,8	92,0	-0,6
wytwarzanie i przetwarzanie koksu i produktów rafinacji ropy naftowej	6,2	140,6	1,8
transport lądowy oraz transport rurociągowy	5,9	83,4	-1,2
handel hurtowy, z wyłączeniem handlu pojazdami samochodowymi	4,8	82,1	-1,0
telekomunikacja	4,6	81,3	-1,1
produkcja artykułów spożywczych	4,4	85,5	-0,7
wynajem i dzierżawa	4,0	67,0	-2,0
odprowadzanie i oczyszczanie ścieków	3,5	172,6	1,5
wydobywanie węgla kamiennego i węgla brunatnego (lignitu)	3,4	102,5	0,1
razem	55,9		-3,4

inwestycyjnej na spowolnienie koniunktury.

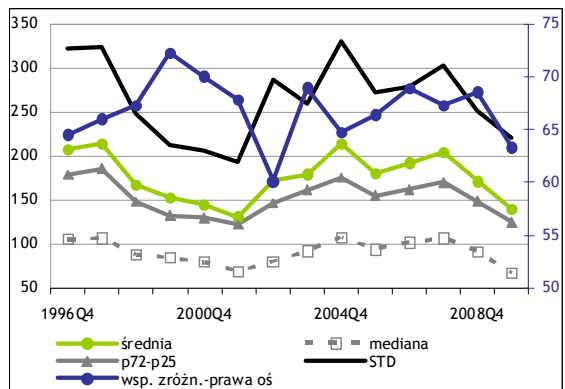
Spowolnienie inwestycyjne dotarło najpóźniej natomiast do przedsiębiorstw przemysłowych, co w pewnym stopniu jest związane ze specyfiką procesów inwestycyjnych w tym sektorze (inwestycje te są większe pod względem wartości i o dłuższym cyklu realizacyjnym, w efekcie trudniej jest je zawiesić, czy z nich zrezygnować).

Rys. 44 Koncentracja inwestycji

Rys. 45 Udział przedsiębiorstw realnie zwiększających inwestycje r/r. Do 1999 r. łącznie z przedsiębiorstwami poniżej 49 pracowników

Rys. 46 Dynamika inwestycji - parametry rozkładu (wyłączone 2 skrajne percentyle, r/r, realnie)

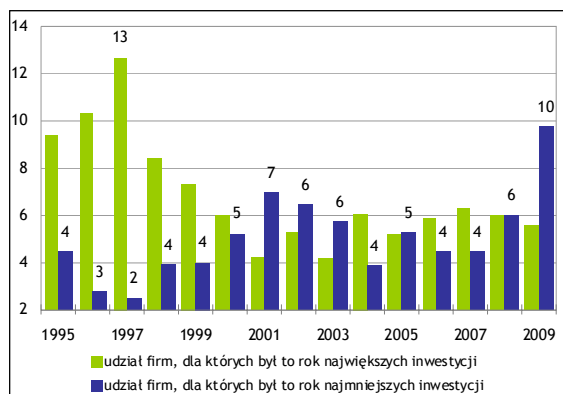
Intensywność aktywności inwestycyjnej

Dla oceny aktywności inwestycyjnej przedsiębiorstw na przestrzeni ostatnich 15 lat skonstruowano panel przedsiębiorstw, do którego włączono przedsiębiorstwa obecne w próbie przynajmniej przez 13 lat. Zbiór ten w 2009 r. obejmował 24% jednostek populacji F-01/I-01, generujących 42% przychodów oraz 39% inwestycji sektora przedsiębiorstw). W kolejnych latach policzono udział przedsiębiorstw, dla których dany rok był okresem najwyższej (najniższej) stopy inwestycji netto (inwestycji netto w relacji do posiadanego majątku).

Koncentracja inwestycji

W sektorze przedsiębiorstw od 2004 r. zwiększa się koncentracja inwestycji a od 2007 r. zjawisko to wyraźnie przybrało na sile (Rys. 44). Oznacza to, że coraz mniej liczna grupa inwestorów skupia coraz poważniejsze inwestycje. To proces odwrotny do tego, który następował do roku 2004, kiedy zwiększało się rozproszenie inwestycji. W 2009 r. grupa 100 największych inwestorów realizowała 47% inwestycji (wg wartości poniesionych nakładów) wszystkich przedsiębiorstw niefinansowych, co oznacza wzrost o 4 punkty procentowe w ciągu roku. Zjawisku temu od dwóch lat towarzyszy spadek w populacji udziału przedsiębiorstw, które z roku na rok zwiększały nakłady na inwestycje. W 2009 r. udział ten wyniósł niespełna 30% obniżając się w ciągu roku aż o 8 punktów procentowych (Rys. 45). Warto zauważyć, że jest to podobna pod względem wielkości grupa, jak podczas poprzedniego okresu spowolnienia w latach 2000-2001 r.

Obniżyły się ponadto także podstawowe parametry pozycyjne rozkładu dynamiki inwestycji w 2009 r., co też świadczy o słabnięciu akcji inwestycyjnej w polskich przedsiębiorstwach (Rys. 46). Mediana w rozkładzie dynamiki inwestycji spadła z 91,4% do 66,9% w 2009 r.

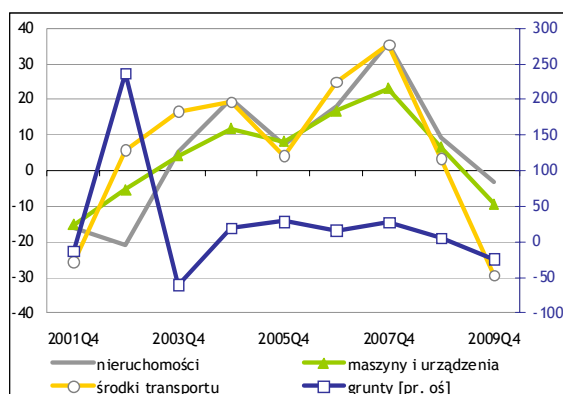

Rys. 47 Udział przedsiębiorstw, dla których dany rok był okresem najwyższych inwestycji netto w relacji do majątku trwałego w latach 1995-2010 oraz realna dynamika inwestycji w populacji F01. Inwestycje netto = inwestycje - amortyzacja - przychody ze sprzedaży majątku. Panel (uwzględniono firmy, które były obecne w próbie przez co najmniej 13 z 15 analizowanych lat)

Rok 2009 przyniósł widoczny wzrost udziału przedsiębiorstw, dla których był to okres najniższych inwestycji netto w relacji do posiadanego majątku trwałego w całym okresie badanego piętnastolecia (wzrost odsetka z 6% do 9,7%, Rys. 47). W rezultacie rok 2009 był w panelu najczęściej identyfikowany jako rok najniższych zrealizowanych inwestycji w całym badanym okresie. Jednocześnie nie zmienił się odsetek, dla których badany rok okazał się okresem najwyższych inwestycji (odsetek takich firm w ciągu ostatnich 4 lat kształtował się w przedziale 5-6%, a w 2009 r. wyniósł on 5,6%). Okresem najbardziej intensywnych inwestycji były lata 1995-1998 - kiedy największe inwestycje zrealizowało 39% firm ujętych w panelu - a zwłaszcza rok 1997 (największe inwestycje podjęło wówczas 12,6% firm w panelu).

Efekty popytowe i podażowe inwestycji

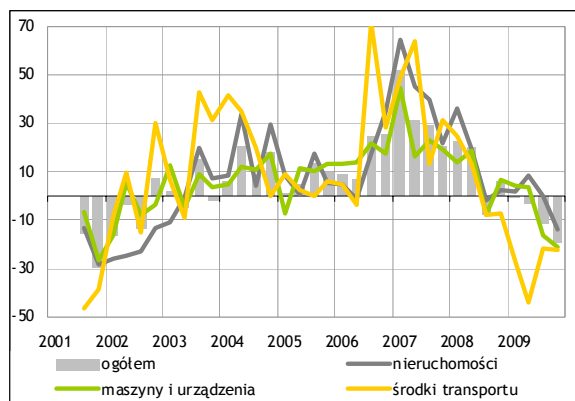
Rodzaj inwestycji

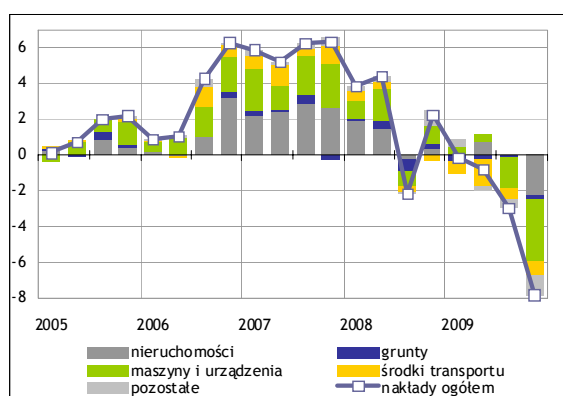
Rys. 48 Dynamika inwestycji w układzie rodzajowym (r/r, nominalnie, dane w ujęciu narastającym)

W 2009 r. po raz pierwszy od 2001 r. przedsiębiorstwa zmniejszyły (w ujęciu nominalnym¹⁹) swoje wydatki na inwestycje we wszystkich podstawowych kategoriach (Rys. 48). Pod względem dynamiki w całym roku najbardziej spadły nakłady na zakup środków transportu oraz grunty (odpowiednio o 29,4% i 23,8% r/r). W mniejszej natomiast skali zostały obniżone inwestycje w maszyny i urządzenia (o 9,5% r/r) oraz nieruchomości (o 3,2% r/r).

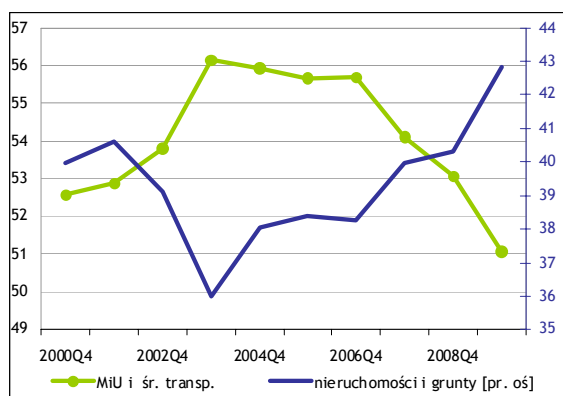
¹⁹ Uwzględnienie zmian kursów walut oraz zmian cen wpłynęłoby istotnie na wielkości nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw (szczególnie w przypadku zakupów maszyn i urządzeń, ponieważ blisko 30% środków wydatkowanych na ten rodzaj środków trwałych przeznaczonych było na zakupy z importu).

Rys. 49 Dynamika inwestycji w układzie rodzajowym (r/r, nominalnie, dane w ujęciu kwartalnym)

Rys. 50 Przyrost kwartalnych inwestycji w układzie rodzajowym (r/r, nominalnie)

Rys. 51 Struktura rodzajowa inwestycji.

Przedsiębiorstwa w pierwszej kolejności zaczęły zmniejszać swoje wydatki na zakup środków transportu (Rys. 50). Cięcia nakładów na środki transportu były decydującym czynnikiem spadku nakładów w pierwszych dwóch kwartałach roku. Natomiast w drugiej połowie roku spadek nakładów w sektorze przedsiębiorstw był rezultatem głównie mniejszych nakładów na maszyny i urządzenia, pogłębiony dodatkowo w ostatnim kwartale roku przez spadek inwestycji w nieruchomości.

W strukturze ogółu nakładów zmniejszył się udział środków transportu (spadek o 2,4 p.p. r/r do poziomu 9%). Względnie stabilny jest natomiast udział nakładów na maszyny i urządzenia, który w ostatnich trzech latach kształtował się na poziomie około 42%. Jest to jednak poziom niższy niż w latach wcześniejszych (o 2-3 pkt.). Ciągłe rośnie z kolei udział wydatków związanych z zakupem nieruchomości. W 2009 r. ponad 40% środków przeznaczonych na inwestycje przedsiębiorstwa wydatkowały na zakup nieruchomości, czyli już tylko niewiele mniej, niż na maszyny i urządzenia. Podsumowując, zmiany w rodzajowej strukturze nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw wskazują na spadek udziału tych składników, które mają względnie szybsze przełożenie na zwiększenie możliwości produkcyjnych przedsiębiorstw. Spadek ten jest kontynuacją procesu obserwowanego w sektorze przedsiębiorstw od początku 2006 r. a w 2009 r. nasilonego przez słabszy stan koniunktury.

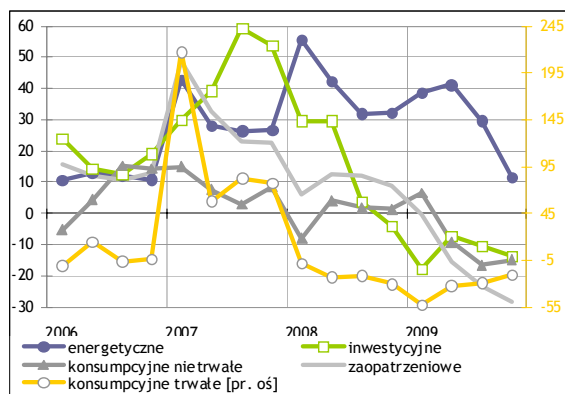
Zmiany w strukturze rodzajowej nakładów mogą w pewnym stopniu tłumaczyć także zmiany struktury branżowej badanej zbiorowości. W próbie obserwuje się bowiem spadek udziału przedsiębiorstw prowadzących działalność w obszarze przetwórstwa przemysłowego, na korzyść pozostałych sekcji, w tym zwłaszcza firm handlowych oraz usługowych, które dokonują relatywnie mniej zakupów maszyn i urządzeń.

Zmniejszenie nakładów na środki transportu, które miały silny wpływ na spadek inwestycji w pierwszej połowie 2009 roku były silnie skoncentrowane w dwóch działach

grupujących przedsiębiorstwa zajmujące się transportem lądowym oraz wynajmem i dzierżawą. Do działu „wynajem i dzierżawa” zalicza się przedsiębiorstwa udzielające leasingu. Dział ten to niewielka liczebnie grupa (poniżej 40 jednostek), ale ma silny wpływ na kształtowanie się popytu na środki transportu sektora przedsiębiorstw, ponieważ wydatkuje on blisko 30% nakładów na środki transportu całej populacji F01. Inwestycje w środki transportu działu „wynajem i dzierżawa” spadły bardziej niż w pozostałej grupie przedsiębiorstw (spadek o odpowiednio 34% i 27% r/r). Na popyt na środki transportu w tym okresie oddziaływała negatywnie zapaść na rynku przewozów międzynarodowych związana ze spadkiem obrotów w handlu zagranicznym (według rachunków narodowych wartość polskiego eksportu ogółem spadła w 2009 r. o 9,1%, zaś importu ogółem - o 14,3%, r/r, realnie). W segmencie leasingu istotne znaczenie dla kształtowania się inwestycji miał spadek aktywności inwestycyjnej małych i średnich przedsiębiorstw, które są głównym klientem firm leasingowych, ale także zaostrożenie procedur przyznawania finansowania przez firmy leasingujące. Wyhamowanie dynamiki spadku nakładów na środki transportu w drugiej połowie roku (por. Rys. 49, choć nadal ta dynamika jest głęboko ujemna), mogło być z kolei związane z zapowiedzią zlikwidowania od nowego roku odliczeń VAT na zakup samochodów z tzw. kratką.

Przeznaczenie produkcji

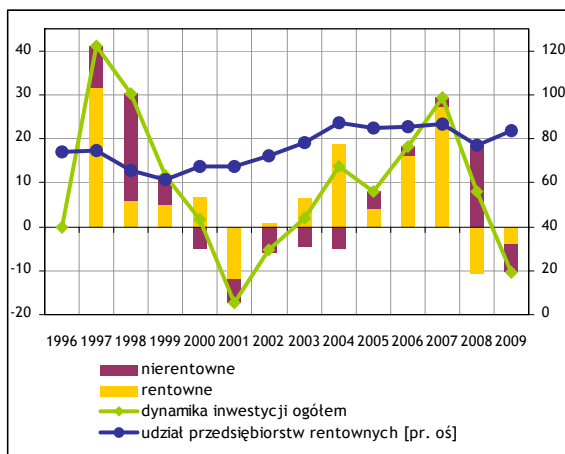
W 2009 r. doszło do spadku inwestycji w prawie wszystkich grupach przedsiębiorstw wydzielonych ze względu na przeznaczenie produkcji. Największy nominalny spadek inwestycji miał miejsce w działach zajmujących się produkcją dóbr zaopatrzeniowych (o 28% r/r), gdzie dynamika nakładów wciąż mocno się obniża. W najmniejszym stopniu nakłady obniżyły przedsiębiorstwa produkujące dobra inwestycyjne (spadek o 13,7 r/r). W przypadku firm, które wytwarzają dobra przeznaczenia inwestycyjnego oraz dobra konsumpcyjne trwałe widać wyhamowanie tempa spadku inwestycji w ciągu roku.

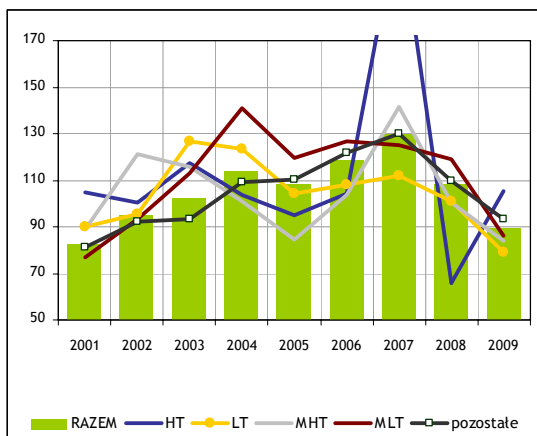
Rys. 52 Dynamika inwestycji wg przeznaczenia produkcji (r/r, nominalnie)

Jedyną grupą, w której w 2009 r. odnotowano jeszcze wzrost wydatków na inwestycje były firmy wytwarzających dobra energetyczne (wzrost o 11,4% r/r), choć i w tej grupie wzrost inwestycji słabnie. Ta grupa przedsiębiorstw z racji specyfiki prowadzonej działalności była w najmniejszym stopniu ekspozycja na kryzys światowy ponieważ przedsiębiorstwa te zaopatrują niemal wyłącznie krajowe rynki (zaledwie 8,4% przychodów przedsiębiorstw wytwarzających dobra energetyczne pochodzi ze sprzedaży eksportowej).

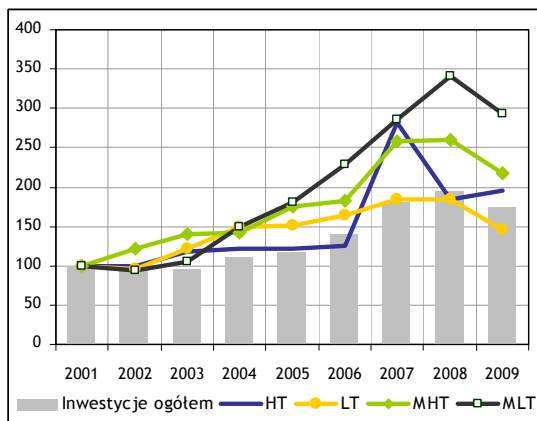
Efektywność alokacji inwestycji

Rys. 53 Struktura przyrostu inwestycji a rentowność przedsiębiorstw, oraz udział inwestycji przedsiębiorstw rentownych w inwestycjach przedsiębiorstw ogółem.

Rys. 54 Dynamika inwestycji w branżach wg zaawansowania technologicznego (nominalnie, r/r)
 HT - branże o najwyższym stopniu zaawansowania tech.
 MHT - branże o średnim stopniu zaawansowania tech.
 MLT - branże o niskim stopniu zaawansowania tech.
 LT - branże o najniższym stopniu zaawansowania tech.

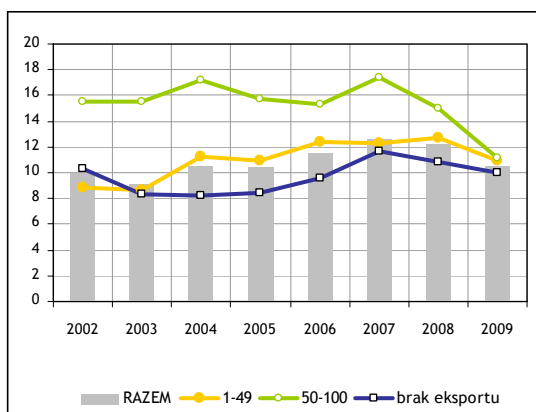
Rys. 55 Dynamika inwestycji w branżach zaawansowania technologicznego (2001=100) wg

Rentowność inwestorów

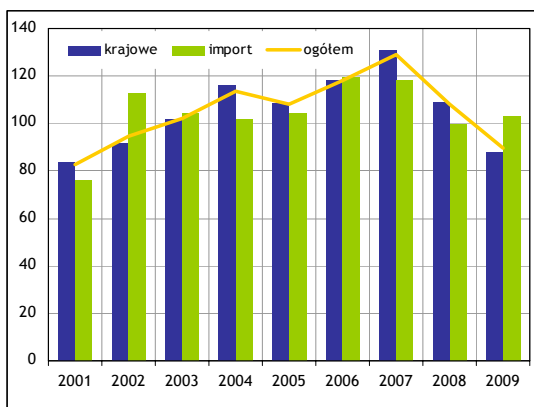
W 2009 roku wystąpił spadek inwestycji zarówno w podmiotach rentownych (o ok. 2%), jak i w podmiotach nierentownych, gdzie spadek był znaczny i wyniósł około 37% wartości inwestycji z roku poprzedniego. W rezultacie udział inwestycji realizowanych przez rentowne przedsiębiorstwa wzrósł o ok. 7 pp. i wyniósł 84%. A zatem za obniżeniem się wartości inwestycji ogółem w 2009 roku w znacznym stopniu odpowiedzialne były przedsiębiorstwa nierentowne (Rys. 53), w których jeszcze w roku poprzednim odnotowano znaczną aktywność inwestycyjną (wzrost inwestycji ogółem w roku 2008 był wynikiem znacznego przyrostu wydatków w przedsiębiorstwach nierentownych).

Zaawansowanie technologiczne inwestorów

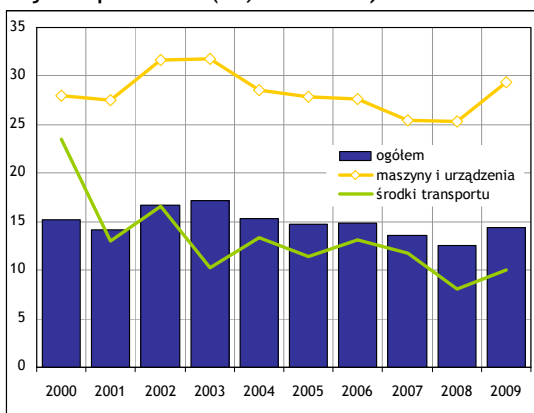
W 2009 roku odnotowano wzrost (o 5,1%, po znaczącym spadku w r/r w poprzednio analizowanym okresie) inwestycji przedsiębiorstw, których działalność wiąże się ze stosowaniem nowoczesnych technologii (Rys. 54). W branżach produkujących dobra średnio zaawansowane technologicznie i mało zaawansowane technologicznie, inwestycje spadły o odpowiednio 16,0% oraz 14,1%. Najwyższy spadek inwestycji zanotowały przedsiębiorstwa o niskim stopniu zaawansowania technologicznego, gdzie inwestycje spadły o ponad 21%. Należy tutaj nadmienić, że pomimo znacznej zmienności dynamiki inwestycji w gałęziach najbardziej zaawansowanych technologicznie, niewielki udział tych branż (2,1%) w całkowitej wartości inwestycji przedsiębiorstw niefinansowych objętych danymi z formularzy F-01 powoduje, że wpływ tych branż na inwestycje ogółem jest

Rys. 56 Relacja inwestycji do aktywów trwałych w klasach wg udziału przychodów z eksportu w przychodach ogółem (r/r, nominalnie). Przetwórstwo przemysłowe.

Rys. 57 Dynamika nakładów na środki trwale nabywane w kraju i importowane (r/r, nominalnie)

Rys. 58 Udział nakładów na środki trwale z importu w poszczególnych kategoriach inwestycji (w %)

nieznaczny. Analiza poziomu inwestycji (Rys. 55) od 2001 pokazuje, że jedynie w branżach nisko i średnio zaawansowanych technologicznie, przeciętne tempo wzrostu inwestycji było wyższe niż tempo wzrostu inwestycji ogółem.

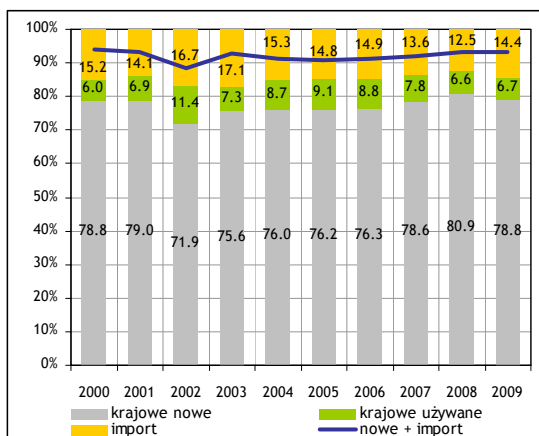
Inwestycje eksporterów

W 2009 r. poziom inwestycji w stosunku do aktywów trwałych obniżyły w stosunku do 2008 r. wszystkie grupy podmiotów w podziale na zaangażowanie w działalność eksportową. Szczególnie silnie w relacji do aktywów obniżyły przedsiębiorstwa wyspecjalizowane w eksporcie (ponad 50% przychodów ogółem, rys. 56), co może świadczyć o reakcji na światowy kryzys gospodarczy przejawiający się w Polsce głównie spadkiem popytu zewnętrznego. W tej grupie przedsiębiorstw stosunek inwestycji do aktywów spadł o 3,9 pp. i wyniósł 11,1% (w grupie tej od 2002 roku stosunek inwestycji do aktywów był wyraźnie wyższy niż w innych grupach, w 2009 roku różnica ta jest już nieznaczna) Podobnie, inwestycje w stosunku do aktywów obniżyły niewyspecjalizowane przedsiębiorstwa eksportujące (o 1,9 pp.) oraz przedsiębiorstwa nieeksportujące (o 0,8 pp.).

Inwestycje eksporterów niewyspecjalizowanych stanowiły 44,3% inwestycji ogółem, a wyspecjalizowanych 12,6% inwestycji ogółem. W roku 2009 znacząco wzrósł zatem udział nieeksporterów w inwestycjach ogółem (o ponad 4 pp.)

Import środków trwałych

W 2009 roku przedsiębiorstwa nieznacznie zwiększyły zakupy środków trwałych sprowadzanych z zagranicy. Wartość importu środków trwałych wzrosła w roku 2009 o 3,1% po nieznacznym spadku w roku poprzednim (Rys. 58). Nastąpił spadek zakupów środków trwałych nabywanych na rynku krajowym o 12,3%

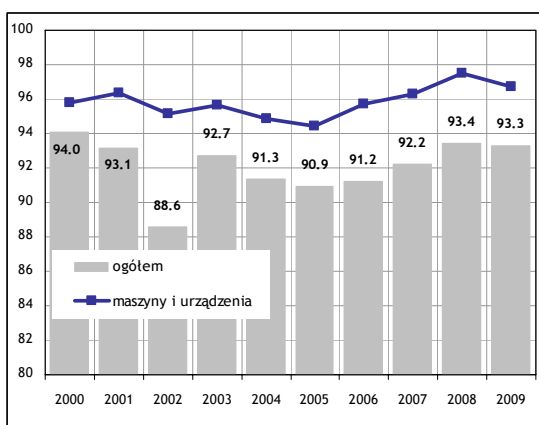
Rys. 59 Struktura nakładów na środki trwałe a rynek zaopatrzenia (w%)

UWAGA: nakłady na importowane środki trwałe wg metodologii GUS są w całości traktowane jako zakupy nowych środków trwałych

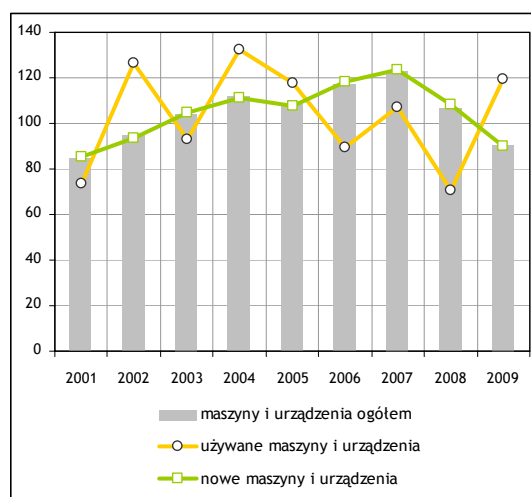
Zakupy nowych środków trwałych

Podobnie jak w poprzednich latach przedsiębiorstwa w 2009 r. nabywały głównie nowe środki trwałe. W 2009 r. na zakup nowych składników majątku przeznaczono ponad 93,3% środków wydanych na inwestycje w sektorze przedsiębiorstw (Rys. 60), podobnie jak w roku poprzednim.

W 2009 r. przedsiębiorstwa zwiększyły wydatki na maszyny i urządzenia zakupione na rynku wtórnym o 19,4% (Rys. 61). Dynamika zakupów nowych maszyn i urządzeń wyniosła 89,8 i była zbliżona do dynamiki zakupów maszyn i urządzeń ogółem (90,5), a udział nowych maszyn i urządzeń w inwestycjach na dobra tego typu ogółem spadł o 0,8pp. i wyniósł ok. 96,7%.

Rys. 60 Udział nakładów na nowe środki trwałe w grupie nakładów ogółem i w grupie nakładów na maszyny i urządzenia (w %, brak wcześniejszych danych).

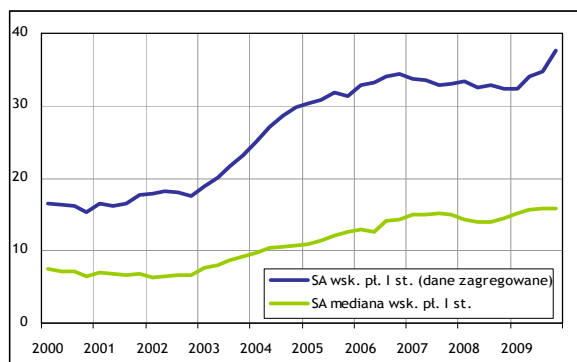

Rys. 61 Dynamika nakładów na maszyny i urządzenia w podziale na rynek zaopatrzenia (r/r, nominalnie)

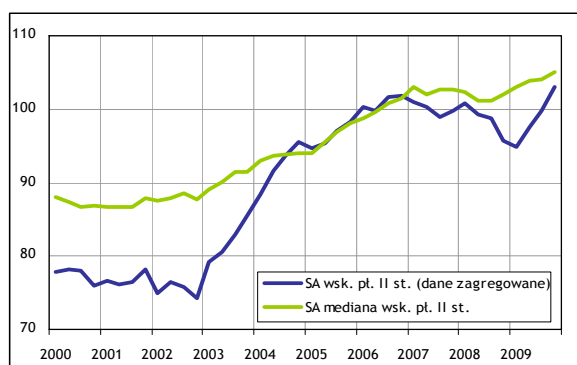

III. Płynność finansowa przedsiębiorstw

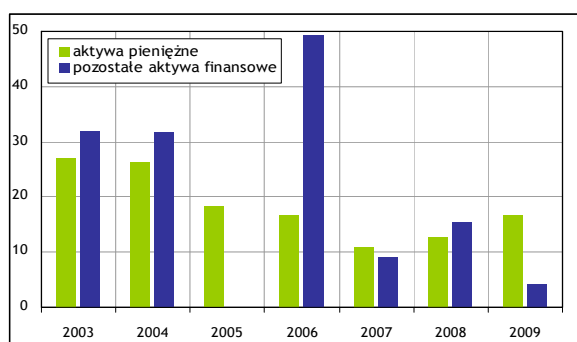
W 2009 r. płynność sektora przedsiębiorstw mierzona wskaźnikami płynności I i II stopnia poprawiła się, wskazując na rosnącą zdolność firm do spłaty zobowiązań. Główną przyczyną tego zjawiska był wzrost aktywów pieniężnych. Mimo tego cykle ściągania należności oraz regulowania zobowiązań utrzymały się na poziomach sprzed roku.

Rys. 62 Wskaźnik płynności I stopnia
Wskaźnik płynności I stopnia = $100 \cdot \text{inwestycje krótkoterm.} / \text{zobowiązania krótkoterm.}$

Rys. 63 Wskaźnik płynności II stopnia
Wskaźnik płynności II stopnia = $100 \cdot (\text{należności krótkoterm.} + \text{inwestycje krótkoterm.}) / \text{zobowiązania krótkoterm.}$

Rys. 64 Stopa wzrostu r/r aktywów pieniężnych i pozostałych krótkoterminowych aktywów finansowych.

Wskaźniki płynności

W 2009 r. wskaźniki płynności I i II stopnia dla sektora przedsiębiorstw wzrosły w relacji rocznej o 5,2 i 7,4 pp., wyznaczając nowe historyczne maksima na poziomach 37,6% oraz 103%. Na koniec 2009 r. mediany wskaźników płynności I i II stopnia wyniosły 15,9% (wzrost o 1,4 pp. r/r) oraz 105% (wzrost o 3 pp. r/r), co oznacza, że poprawę wskaźników odnotowano głównie wśród przedsiębiorstw o wysokiej płynności²⁰ (por. Rys. 62, Rys. 63).

W świetle literatury przedmiotu optymalna wartość wskaźnika płynności I stopnia zawiera się w przedziale między 10% a 30%, natomiast wskaźnika płynności II stopnia między 100% a 130%. Sektor przedsiębiorstw utrzymał zatem wysoką zdolność do terminowej spłaty zaciągniętych zobowiązań.

Główną przyczyną poprawy wskaźników płynności był silny wzrost aktywów pieniężnych (o 16,8% r/r) (por. Rys. 64). Można przypuszczać, że niepewność związana z ogólnoświatowym kryzysem finansowym oraz spowolnieniem gospodarczym motywowała przedsiębiorstwa do utrzymywania większej płynności niż zwykle. Ponadto ograniczenie inwestycji w środki trwałe oraz niestabilność rynków kapitałowych mogły skłaniać firmy do lokowania funduszy w relatywnie mało

²⁰ Większa dysproporcja między medianą wskaźnika a wskaźnikiem dla danych zagregowanych występuje w przypadku wskaźnika płynności I stopnia. Wskazuje to na zróżnicowanie przede wszystkim w zakresie cyklu ściągania należności krótkoterminowych, a nie pokrycia nimi zobowiązań krótkoterminowych.

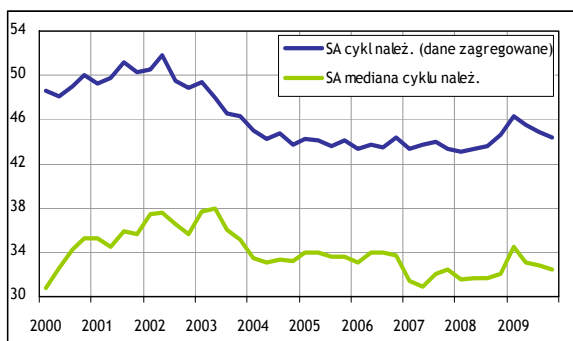
ryzykowne i bardziej płynne aktywa pieniężne.

Cykle rozliczeniowe

W I kw. 2009 r. zaobserwowano przejściowe wydłużenie się cyklu ściągania należności do poziomów z IV kw. 2003 r. Kolejne kwartały przyniosły jednak poprawę sytuacji i na koniec 2009 r. cykl ściągania należności dla danych zagregowanych, a także jego mediana przyjęły wartości zbliżone do poziomów sprzed roku, tj. 44,3 oraz 32,4 dnia (por. Rys. 65).

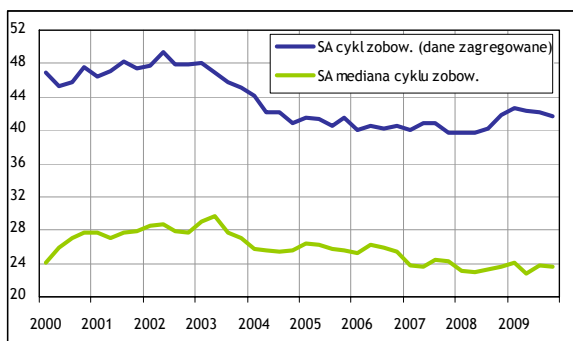
Pomimo iż przez większość 2009 r. cykl regulowania zobowiązań był wyższy niż w 2008 r., w IV kw. 2009 r. kształtował się on podobnie jak przed rokiem. Dla danych zagregowanych cykl regulowania zobowiązań wyniósł 41,7 dnia, podczas gdy jego mediana przyjęła wartość 23,6 dnia (por. Rys. 66).

Zgodnie z wieloletnią tendencją mediany cykli należności oraz zobowiązań kształtowały się wyraźnie poniżej wyników dla danych zagregowanych.

Rys. 65 Cykle rozliczeniowe należności

Cykl należności = (należności z tytułu dostaw i usług na koniec kw.) / (przychody ze sprzedaży w kw.) * (liczba dni)

Rys. 66 Cykl rozliczeniowy zobowiązań

Cykl zobowiązań = (zobowiązania z tytułu dostaw i usług na koniec kw.) / (przychody ze sprzedaży w kw.) * (liczba dni)

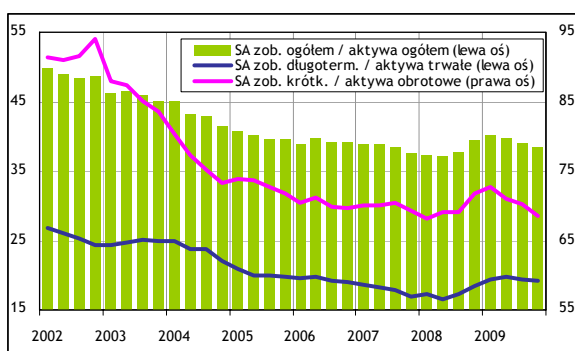
Analiza w podstawowych przekrojach

Wzrost wskaźników płynności odnotowano w niemal wszystkich analizowanych klasach przedsiębiorstw. Równocześnie można zaobserwować, iż najsilniejszy wzrost wskaźników płynności dotyczył przede wszystkim tych klas przedsiębiorstw, w których znacząco wydłużył się przeciętny czas egzekwowania należności (energetyka, budownictwo, usługi). Ponadto wskaźniki płynności spadły w górnictwie i transporcie oraz przedsiębiorstwach zajmujących się gospodarką wodną, a więc w tych klasach przedsiębiorstw, w których równocześnie odnotowano wyraźne skrócenie cyklu ściągania należności.

W związku z powyższym można oczekiwać, że przedsiębiorstwa aktywnie zarządzają płynnością finansową, dopasowując jej poziom do spodziewanych problemów z egzekwowaniem należności. Oznacza to, że przedsiębiorstwa dysponują pewną swobodą w zarządzaniu środkami pieniężnymi i są relatywnie dobrze przygotowane na wypadek wystąpienia przejściowych zatorów płatniczych.

IV. Zasilanie zewnętrzne

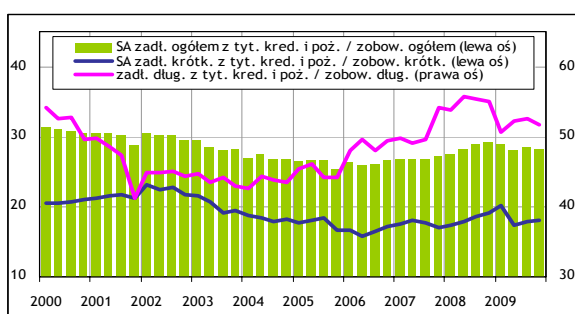
Na koniec 2009 r. struktura finansowania przedsiębiorstw stała się bardziej konserwatywna - spadło zadłużenie aktywów ogółem oraz relatywne znaczenie zobowiązań krótkoterminowych. Zjawisku temu sprzyjało umocnienie złotego wobec głównych walut. Przedsiębiorstwa rzadziej korzystały z kredytów i pożyczek - szczególnie krótkoterminowych - częściej finansując się poprzez zobowiązania wobec dostawców oraz jednostek powiązanych.

Rys. 67 Zadłużenie aktywów

Zadłużenie aktywów

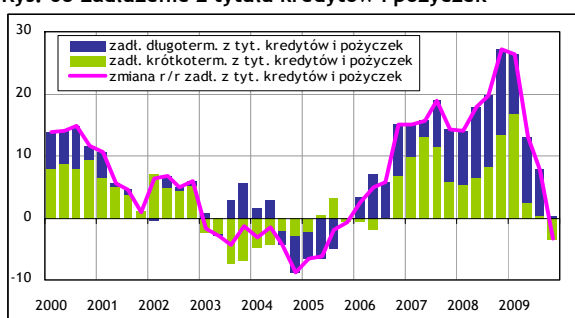
Na koniec 2009 r. zadłużenie aktywów ogółem wyniosło 38,4% i było niższe o 0,9 pp. niż przed rokiem. Główną tego przyczyną był spadek relacji zobowiązań krótkoterminowych do aktywów obrotowych o 3,2 pp. r/r do 68,5%. Relacja zobowiązań długoterminowych do aktywów trwałych wzrosła natomiast w relacji rocznej (o 0,6 pp.) do 19,1% (por. Rys. 67).

Rys. 68 Zadłużenie z tytułu kredytów i pożyczek

Kredyty i pożyczki

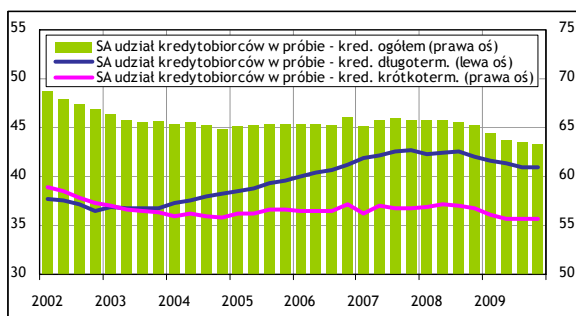
W IV kw. 2009 r. udział zadłużenia krótkoterminowego z tytułu kredytów i pożyczek w zobowiązaniach krótkoterminowych wyniósł 17,3% (spadek o 1,1 pp. r/r), natomiast dla zobowiązań długoterminowych relacja ta wyniosła 51,6% (spadek o 3,4 pp. r/r). Ogółem zadłużenie z tytułu kredytów i pożyczek stanowiło 28,1% zobowiązań (spadek o 1,2 pp. r/r) (por. Rys. 68).

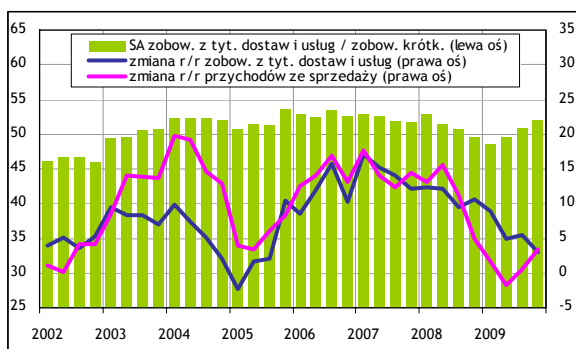
Rys. 69 Wpływ zmian zadłużenia krótkoterminowego oraz długoterminowego z tytułu kredytów i pożyczek na zmianę r/r zadłużenia z tytułu kredytów i pożyczek ogółem

Pomimo przejściowego wzrostu zadłużenia z tytułu kredytów i pożyczek w I połowie 2009 r., w IV kw. 2009 r. było ono niższe o 3,6% niż przed rokiem (por. Rys. 69). Zadłużenie długoterminowe z tego tytułu wzrosło o 0,5% r/r²¹, natomiast zadłużenie krótkoterminowe spadło o 7,8% r/r. Zmiany te

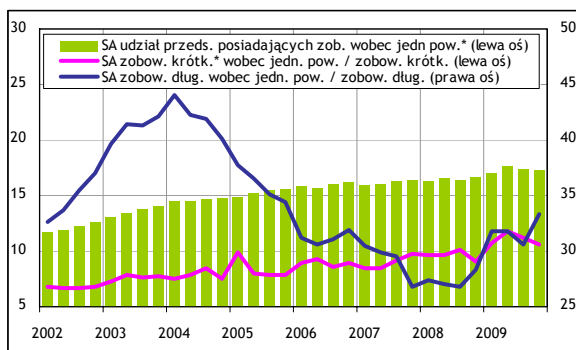
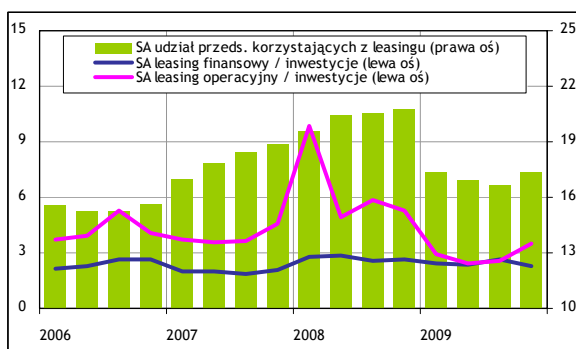
²¹ Zgodnie z formularzem F-01/I-01 kredyt długoterminowy, staje się wymagalny w terminie powyżej 12 miesięcy od dnia bilansowego. Kategoria ta jest jednak niejednorodna - dane ze statystyki bankowej (por. www.nbp.pl) wskazują na spadek zadłużenia przedsiębiorstw z tytułu kredytu o pierwotnym terminie od 1 roku do 5 lat (o 7,2% r/r), ale wzrost zadłużenia z tytułu kredytu o pierwotnym terminie powyżej 5 lat (o 6% r/r).

Rys. 70 Udział kredytobiorców w próbie

Rys. 71 Zobowiązania z tytułu dostaw i usług na tle zobowiązań krótkookresowych (udział) oraz przychodów ze sprzedaży (zmiana r/r)

* - tylko zobowiązania inne niż z tytułu dostaw i usług
Rys. 72 Zobowiązania wobec jednostek powiązanych

Rys. 73 Wykorzystanie leasingu jako źródła finansowania inwestycji

były w dużej mierze spowodowane umocnieniem złotego wobec głównych walut.

Udział przedsiębiorstw korzystających z kredytu zmalał do 55,6% (-1,1 pp. r/r) dla kredytu krótkoterminowego oraz 40,9 % dla kredytu długoterminowego (-1,1 pp. r/r). Ogółem udział kredytobiorców w próbie spadł o 2 pp. r/r do 63,3% (por. Rys. 70).

Kredyt handlowy (kupiecki)

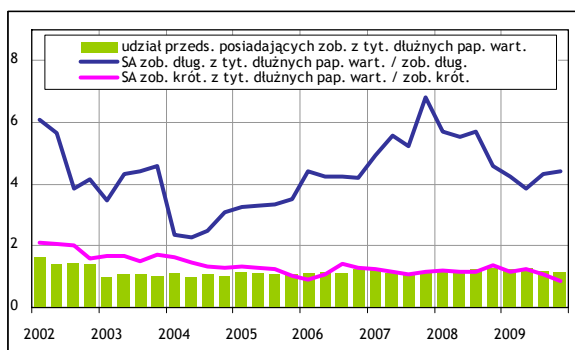
W IV kw. 2009 r. tempo zmian zobowiązań z tytułu dostaw i usług odpowiadało tempie zmian przychodów ze sprzedaży (wzrost o ok. 3% r/r). W związku z tym, główną przyczyną wzrostu relacji zobowiązań z tytułu dostaw i usług do zobowiązań krótkoterminowych (o 2,5 pp. r/r do 52%) (por. Rys. 71) był spadek zadłużenia z tytułu kredytów i pożyczek.

Zobowiązania wobec jednostek powiązanych

W IV kw. 2009 r. udział przedsiębiorstw finansujących działalność zobowiązaniami wobec jednostek powiązanych wzrósł o 0,6 pp. r/r do 17,3%. Krótkoterminowe zobowiązania wobec jednostek powiązanych wyniosły 10,6% (wzrost o 1,5 pp. r/r) zobowiązań krótkoterminowych. Analogiczna relacja dla zobowiązań długoterminowych osiągnęła 33,4% (wzrost o 5 pp. r/r) (por. Rys. 72).

Leasing

Ze względu na ograniczenie aktywności inwestycyjnej w 2009 r. spadł odsetek firm korzystających z leasingu - w IV kw. 2009 r. wyniósł on 17,4% (-3,4 pp. r/r). Równocześnie mniejszą o 1,8 pp. niż przed rokiem część inwestycji (ok. 3,5%) finansowano leasingiem operacyjnym. Wykorzystanie leasingu finansowego nie uległo znaczącym zmianom i wyniosło ok. 2,5% w relacji do inwestycji (por. Rys. 73).

Rys. 74 Zobowiązania z tytułu emisji dłużnych papierów wartościowych

Dłużne papiery wartościowe

Dłużne papiery wartościowe pozostają formą finansowania zarezerwowaną dla największych przedsiębiorstw. Wykorzystanie tego źródła finansowania jest niewielkie i dotyczy głównie długoterminowych papierów wartościowych, które w IV kw. 2009 r. stanowiły ok. 4,4% (spadek o 0,2 pp. r/r) zobowiązań długoterminowych. Od 2002 r. spada natomiast znaczenie papierów krótkoterminowych - obecnie stanowią one mniej niż 1% zobowiązań krótkoterminowych (por. Rys. 74).

Analiza w podstawowych przekrojach

Podobnie jak w poprzednich latach, także w 2009 r. pomiędzy analizowanymi klasami przedsiębiorstw występowało duże zróżnicowanie w zakresie finansowania działalności gospodarczej. Główne linie podziału przebiegały ze względu na branżę, wielkość zatrudnienia oraz stopień uczestnictwa przedsiębiorstw w handlu międzynarodowym.

Firmy budowlane dokonały w 2009 r. znaczącej substytucji kredytu długoterminowego emisją długoterminowych dłużnych papierów wartościowych. Górnictwo i kopalnictwo oraz przedsiębiorstwa zajmujące się gospodarką wodną odnotowały bardzo wysoki wzrost finansowania kredytem zarówno długo-, jak i krótkoterminowym. Producenci dóbr konsumpcyjnych ograniczyli finansowanie krótkoterminowe oraz dokonali substytucji kredytu długoterminowego długoterminowymi zobowiązaniami wobec jednostek powiązanych. Energetyka oraz transport istotnie zmniejszyły zadłużenie z tytułu kredytu długoterminowego, zwiększając równocześnie finansowanie kredytem krótkoterminowym.

Przedsiębiorstwa zatrudniające od 250 do 1999 pracowników zmieniły terminową strukturę finansowania działalności odwrotnie niż energetyka oraz transport - wzrosło finansowanie kredytem długoterminowym przy jednoczesnym spadku znaczenia kredytu krótkoterminowego. Przedsiębiorstwa największe pod względem zatrudnienia - podobnie jak producenci dóbr konsumpcyjnych - ograniczyli finansowanie krótkookresowe kredytem, a także zwiększyli długoterminowe zobowiązania wobec jednostek powiązanych kosztem kredytu długoterminowego.

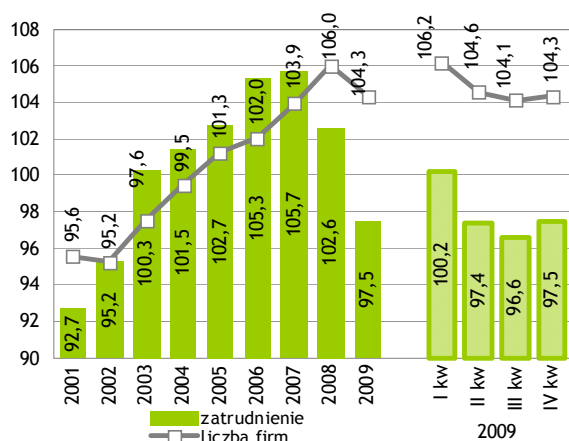
Nieeksporterzy odnotowali wyraźny wzrost finansowania kredytem krótkoterminowym, eksporterzy natomiast - jego silny spadek.

V. Zatrudnienie

W 2009 r. zatrudnienie w populacji przedsiębiorstw objętych sprawozdawczością F-01/I-01 spadło o 2,5%. Zmniejszył się również odsetek przedsiębiorstw, które zwiększyły liczbę pracowników (w 2009 r. udział ten wyniósł ok. 35%, o 10 pp. mniej niż przed rokiem). Nadal jednak wzrastała dynamika liczebności populacji badanych firm (ich liczba wzrosła o 4,3%). Wzrost ten dotyczył w 2009 r. jedynie firm z sektora MSP, najbardziej wzrosła najliczniejsza populacja - firm najmniejszych. Spadek dynamiki zatrudnienia następował w pierwszych trzech kwartałach 2009 r., w IV kw. dynamika zatrudnienia zaczęła rosnąć.

Zatrudnienie spadło w całej zbiorowości F-01, przede wszystkim w klasie firm dużych oraz - w mniejszym stopniu - średnich. W firmach najmniejszych (10 - 49 osób) liczba pracowników wzrosła, co było w znacznej mierze efektem zwiększenia liczebności populacji małych przedsiębiorstw. Spadek zatrudnienia nastąpił zarówno w sektorze publicznym, jak i prywatnym, także w grupie firm z udziałem kapitału zagranicznego. W sektorze publicznym liczba pracujących spadała kolejny rok. Zatrudnienie w przemyśle spadało od pięciu kwartałów, w IV kw. 2009 r. dynamika jednak zaczęła wzrastać. Zatrudnienie w budownictwie w I kw. lekko rosnące, w drugiej połowie 2009 r. utrzymało się na poziomie bliskim do poziomu z poprzedniego roku. W usługach zatrudnienie rosnęło w całym 2009 r., dynamika spadała jednak od połowy 2008 r. i dopiero w IV kw. zaczęła lekko wzrastać.

Produktywność pracy, mierzona relacją sprzedaży do wielkości zatrudnienia, wzrosła w porównaniu z poprzednim rokiem nominalnie o 3,7%, co oznacza realnie utrzymanie się jej na poziomie z 2008 r. Pod koniec roku wzrost wydajności przyspieszył.

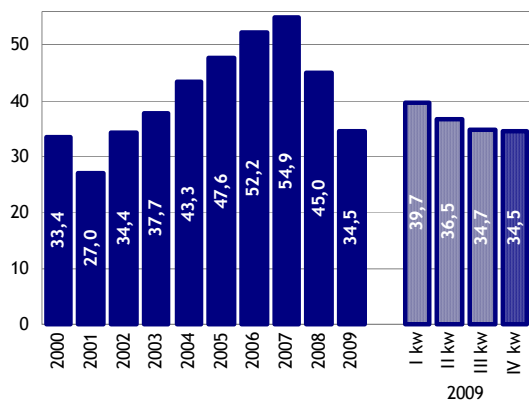

Rys. 75 Dynamika zatrudnienia oraz liczby przedsiębiorstw (r/r; stan w końcu roku, rok 2009 - dodatkowo w poszczególnych kwartałach.)

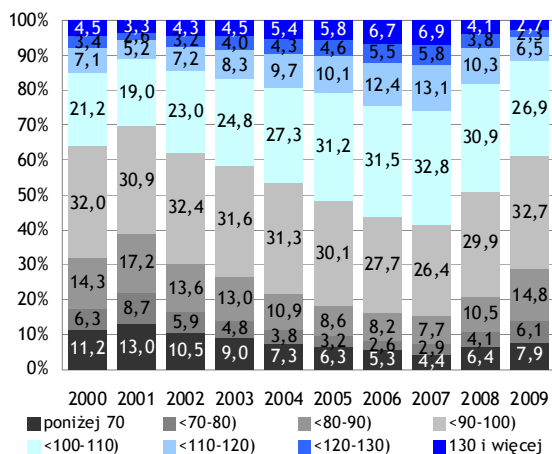
Dynamika zatrudnienia

W 2009 r. zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw²² zmniejszyło się o 2,5% (rok wcześniej wzrosło o 2,6%). Spadek dynamiki zatrudnienia następował w pierwszych trzech kwartałach 2009 r., w IV kw. dynamika zatrudnienia zaczęła rosnąć - por. Rys. 75. Dynamika liczby przedsiębiorstw składających sprawozdanie F01 była także malejąca, ale sama liczba firm zwiększała się w całym 2009 r. (o 4,3% r/r w 2009 r. wobec 6,0% w 2008 r.). Zmniejszył się udział firm, które zwiększają zatrudnienie (z 45% do 35%), w tym znaczący - tzn. ponad 10% -

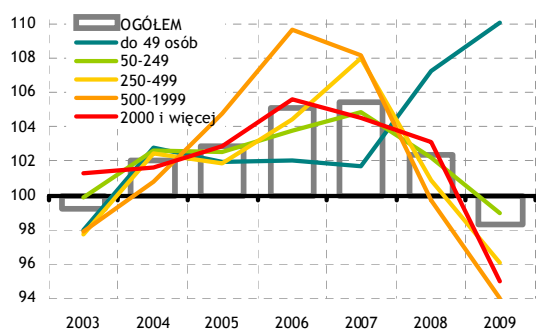
²² W których zatrudnienie wyniosło co najmniej 50 osób.

Rys. 76 Udział firm, w których zatrudnienie wzrosło (r/r)

Rys. 77 Rozkład dynamiki zatrudnienia (r/r)

Rys. 78 Dynamika zatrudnienia w klasach wg wielkości zatrudnienia (r/r; dane dot. firm, zatrudniających co najmniej 10 osób)

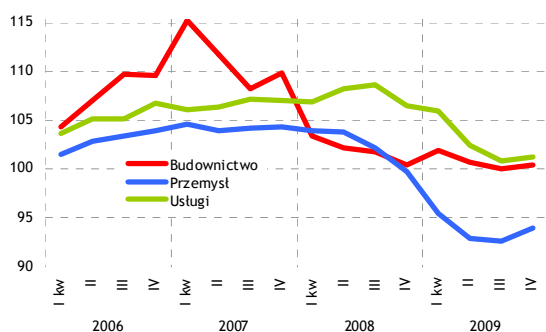
wzrost zatrudnienia nastąpił w 11,5% przedsiębiorstw (wobec 18,1% w 2008 r.) - por. Rys. 77. Zdecydowanie więcej niż połowa przedsiębiorstw odnotowała spadek zatrudnienia (61,5%, wobec 51% w 2008 r.), w tym znaczny (ponad 10%) spadek - 28,8% firm (21,1% w 2008 r.).

Wzrost liczby przedsiębiorstw dotyczył w 2009 r. jedynie firm z sektora MSP, najbardziej wzrosła najliczniejsza populacja - firm najmniejszych²³ (do 49 osób - o 10,7%). Liczebność grupy przedsiębiorstw dużych (co najmniej 500 pracowników) spadła. W efekcie fluktuacji liczby przedsiębiorstw oraz zatrudnienia w nich najwyższą i rosnącą dynamikę zatrudnienia zanotowano w grupie przedsiębiorstw najmniejszych (10 - 49 osób), zatrudnienie spadło zaś w klasie firm dużych oraz - w mniejszym stopniu - średnich - por. Rys. 78.

Struktura zmian zatrudnienia

Zatrudnienie w przemyśle spadało przez pięć kwartałów (dane dotyczą przedsiębiorstw zatrudniających co najmniej 50 osób). W IV kw. 2009 r. dynamika zaczęła wzrastać - wyniosła 94% (spadek r/r o 5,7 pp.). Na spadek zatrudnienia całej populacji największy wpływ miało przetwórstwo przemysłowe, - por. Tab. 11, gdzie nastąpił najgłębszy spadek zatrudnienia (o 7,4%, w 2008 r. zatrudnienie spadło o 1,1%; i tu dynamika przestała spadać w IV kw. 2009 r.). Zatrudnienie w budownictwie było w I kw. 2009 r. nieco wyższe niż rok wcześniej, w drugim półroczu utrzymało się na poziomie bliskim do poprzedniego roku. W usługach zatrudnienie pozostało w całym 2009 r. rosnące, dynamika spadała jednak od połowy 2008 r. i dopiero w IV kw. zaczęła lekko wzrastać (do

23 Dane na temat przedsiębiorstw zatrudniających 10 - 49 osób pochodzą z rozszerzonej wersji badania F-01/I-01, które obejmuje poza firmami powyżej 50 zatrudnionych, także wyselekcjonowaną grupę przedsiębiorstw mniejszych. Jest to półroczne badanie GUS.

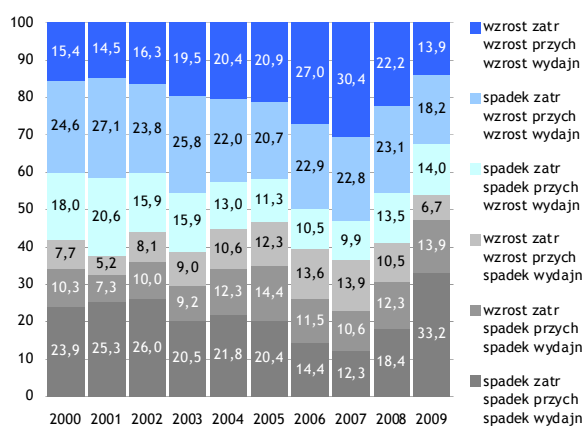
Rys. 79 Dynamika zatrudnienia w klasach wg 3 głównych sektorach (r/r; dane dot. firm, zatrudniających co najmniej 50 osób)

Tab. 11 Struktura, dynamika r/r oraz skala wpływu zmian zatrudnienia w 2009 r. wg PKD na dynamikę zatrudnienia

	struktura w %	dynamika	skala wpływu
ogółem	100	97,5	-2,52
Budownictwo	6,8	100,4	0,03
Przetwórstwo przemysł.	39,1	92,6	-3,04
Górnictwo i kopalnictwo	4,3	99,1	-0,04
Energetyka	3,5	99,2	-0,03
Dostawa wody, odpady	2,0	103,2	0,06
Handel i naprawy	18,1	101,5	0,25
Transport	9,8	97,6	-0,24
Pozostałe usługi	16,3	103,1	0,48

Tab. 12 Zmiany zatrudnienia a dynamika sprzedaży i relacja inwestycji do aktywów (kolejne progi to kolejne kwartyle zmiennych definiujących klasy)

Klasa dynamiki sprzedaży	Odsetek firm zwiększających zatrudnienie	Klasa relacji inwestycji do aktywów trwałych	Odsetek firm zwiększających zatrudnienie
do 83,7	11,5	do 2,3%	22,1
83,7- 98,7	26,5	2,3 - 8,1%	30,5
98,7- 111,2	42,0	8,1 - 20,3%	38,6
pow. 111,2	58,1	pow. 9,7%	47,1

Rys. 80 Klasyfikacja przedsiębiorstw wg realnych zmian wydajności, przychodów ze sprzedaży oraz zatrudnienia (r/r) - odsetek firm wg odpowiedniego profilu; próba ograniczona do podmiotów istniejących w obu porównywanych za każdym

101,2%) - por. Rys. 79. Wśród sekcji usługowych wyraźny spadek zatrudnienia odnotowano w Transporcie (o 2,4%). W handlu zatrudnienie wzrosło (o 1,5%, choć dynamika spadała przez cały 2009r.). W pozostałej działalności usługowej nastąpił wzrost zatrudnienia o 3,1%.

Dynamika zatrudnienia była wyraźnie wyższa w grupie firm nieeksportujących, gdzie zatrudnienie spadło nieznacznie w końcu 2009 r. (o 0,4%). W grupie eksporterów nastąpił spadek zatrudnienia o 4,0%, w tym najsilniejszy spadek odnotowały firmy, których produkcja jest w większości skierowana na rynki zagraniczne - o 7,4%.

W klasyfikacji wg sektorów własności zatrudnienie spadło nadal najsilniej w przedsiębiorstwach publicznych (o 4,9%), w których spadek następuje systematycznie. W firmach prywatnych zaś zatrudnienie zmniejszyło się o 1,9%, w tym w grupie firm z kapitałem zagranicznym o 0,9%, a w prywatnych krajowych o 2,9%.

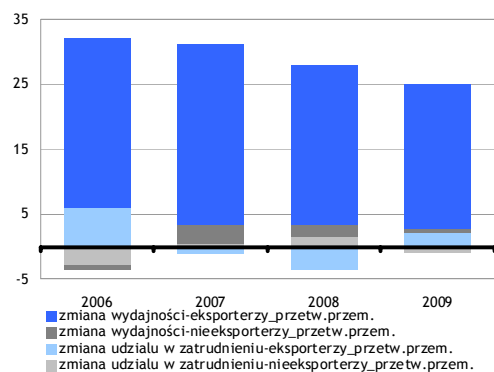
Dotadnia dynamika sprzedaży sprzyjała decyzjom dotyczącym zwiększania zatrudnienia (por. Tab. 2). W ponad 51% przedsiębiorstwach, które zanotowały w 2009 r. wzrost przychodów ze sprzedaży, wzrosło również zatrudnienie, podczas gdy w pozostałych firmach taki wzrost odnotowało 20% firm. Także prowadzone w przedsiębiorstwach inwestycje wiązały się częściej ze wzrostem zatrudnienia.

Produktywność pracy

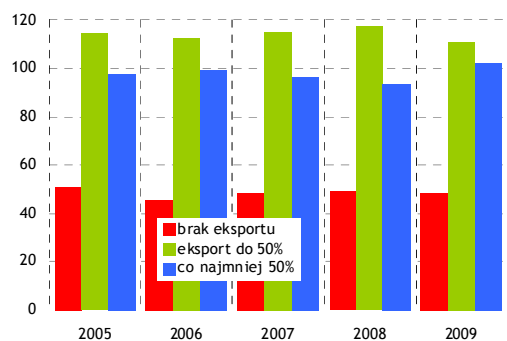
Za jedną z miar wydajności pracy może służyć wielkość sprzedaży przeliczona na jednego zatrudnionego. W 2009 r. w przedsiębiorstwach zatrudniających co najmniej 49 osób relacja ta wzrosła w porównaniu z poprzednim rokiem nominalnie o 3,7% (w poprzednich latach było to wzrost o ok. 8%), co oznacza realnie utrzymanie

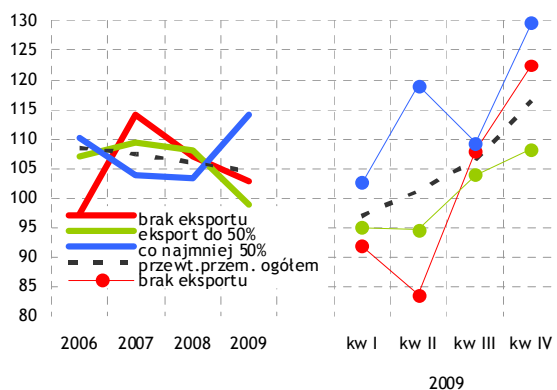
razem okresach. Kolory niebieskie oznaczają udział firm, w których realnie wzrosła wydajność, szare - spadła

Rys. 81 Dekompozycja realnych zmian wydajności pracy w ciągu roku (kolory niebieskie - eksporterzy, kolory szare - nieeksporterzy) - próba ograniczona do przetw. przemysł.

Rys. 82 Relacja wydajności w klasach wg eksportu do wydajności w przetw. przemysł. ogółem

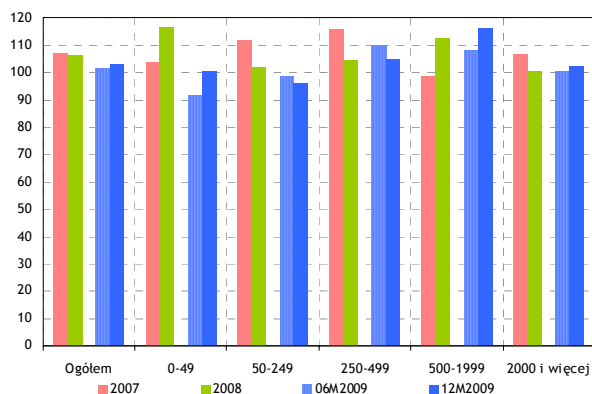
Rys. 83 Realna dynamika wydajności pracy w klasach wg eksportu - próba ograniczona do przetw. przemysł.

się jej na poziomie z 2008 r. Pod koniec roku wzrost wydajności przyspieszył (produktywność pracy wzrosła o 6% nominalnie).

Drugi rok z rzędu zmniejsza się jednak udział firm, w których wydajność wzrasta. W 2009 r. realny wzrost wydajności pracy nastąpił w 46,2% firm (w 2008 r. - 58,8%, por. Rys. 80). Aż co trzecie przedsiębiorstwo realizowało najmniej korzystny scenariusz, tj. obniżenia wydajności pracy przy szybszym realnym spadku przychodów ze sprzedaży niż zatrudnienia. Jednocześnie z 22,2% do 13,9% zmniejszył się udział przedsiębiorstw bardziej zwiększających sprzedaż niż zatrudnienie (najkorzystniejszy scenariusz). Należy dodać jednak, że nadal wiele firm (13,9%) odnotowało w 2009 r. spadek przychodów przy wzroście zatrudnienia.

Nadal eksporterzy mają wyższą wydajność pracy niż nieeksporterzy (dane ograniczone do sekcji Przetwórstwo przemysłowe) oraz są głównym źródłem jej wzrostu (por Rys. 81, Rys. 82). Po 2 latach słabszej dynamiki w 2009 r. przedsiębiorstwa eksportujące osiągnęły wyższą dynamikę wydajności niż nieeksporterzy - p. Rys. 83, co było zasługą przedsiębiorstw specjalizującym się w eksporcie. Najwolniej wydajność rola w przedsiębiorstwach, w których eksport jest obecny, ale większość produkcji jest przeznaczona na rynek krajowy, choć jest to grupa, w której produktywność pracy, mierzona wartością sprzedaży na 1 osobę zatrudnioną, jest najwyższa. We wszystkich klasach w 2009 r. dynamika wydajności miała tendencją rosnącą.

W ujęciu realnym produktywność pracy najbardziej wzrosła w budownictwie (o 3,5%, w 2008 r. o 10,7%). W przetwórstwie przemysłowym odnotowano spadek realnej dynamiki wydajności (do 2,0% z 4,5% w 2008 r.). W górnictwie nastąpił głęboki spadek wydajności (realnie o 14,3%), wynikający z jednoczesnego spadku wartości

Rys. 84 Dynamika wydajności pracy w latach 2007 - 2009 w klasach wg zatrudnienia (r/r, dane półroczne, nienarastające)

sprzedaży, przypadającej na 1 osobę oraz wysokiej wartości wskaźnika cen dla tej sekcji. W energetyce nastąpił spadek realnej dynamiki wydajności (o 3,7%), co było efektem bardzo wysokiego wskaźnika cen w tej branży. Również w transporcie niewielki nominalny wzrost wydajności zaowocował spadkiem realnym (o 4,6%) wskutek wysokiej dynamiki cen. W przedsiębiorstwach handlowych wydajność spadła nominalnie o 0,8% (wobec wzrostu o 4,8% w 2008 r.), w pozostałych firmach usługowych - wzrosła o 6,8% (wobec wzrostu o 11,9% w 2008 r.).

W podziale na sektory własności wyższymi zarówno poziomem, jak i dynamiką wydajności, charakteryzowały się przedsiębiorstwa prywatne, zwłaszcza z przewagą kapitału zagranicznego, niż publiczne (w 2009 r. dynamika wydajności pracy nominalnie wzrosła o 3,5%, 5,9% oraz 2,5% odpowiednio).

Najwyższą oraz rosnącą w 2009 r. dynamiką wydajności pracy charakteryzowały się firmy duże (500 - 1999 osób - wzrost nominalnie o 16,3%, 250-1999 osób - o 4,8%). Przedsiębiorstwa średnie (50 - 249 osób) osiągnęły w 2009 r. najgorsze wyniki (nominalnie spadek o 4%). Firmy najmniejsze (0 - 49 osób) utrzymały wydajność na poziomie zbliżonym do 2008 r. (nominalny wzrost o 0,6%).